

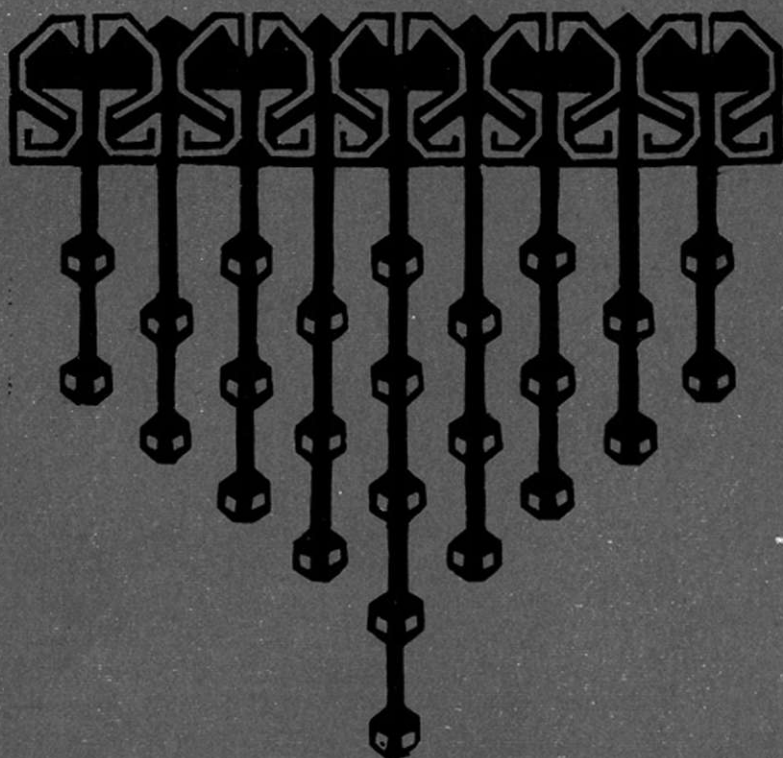
LJUBLJANSKI

ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

LETNIK XXXII.

SEPTEMBER 1912

ŠTEV. 9.

Vsebina septembrskega zvezka:

1. Pastúškin: <i>Večer</i>	457
2. Mara Tavčarjeva: <i>Mladost</i>	457
3. Milan Pugelj: <i>Jetnik</i> . (Dalje prihodnjič.)	458
4. Fran Govékar: <i>Aškercéva „sinekura“</i>	465
5. Ant. Aškerc: <i>Atila v Emoni</i> . II. in III.	474
6. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i> . (Dalje prihodnjič.)	489
7. Jos. Premk: <i>Tobijeve noči</i> . (Dalje prihodnjič.)	493
8. R. Jakopič: <i>IV. jugoslovanska umetniška razstava v Belgradu</i> . (Konec prihodnjič.)	499
9. Dr. Niko Zupanič: <i>O prazgodovinski etnologiji Trojade</i>	502
10. Književna poročila. Ant. Debeljak: <i>Anton Klodič-Sabladoski, Lívško jezero</i> . — J. Poljanec: <i>Guy de Maupassant. Lepi striček</i> . — Dr. Vinko Zupan: <i>Abditus, Socialni problemi</i> . — J. Š.: <i>Ferd. Seidl, Mehanika duševnega delovanja</i> . — A. L.: <i>Božena Němcová, Češke pravljice</i>	505
11. Slovstveni zapiski. Fr. Govékar: <i>Kette in Aškerc</i>	509

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šebinger.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Pastúškin:

Večer.

O pravljíčno mehkih večerih,
ko plava po mestu somrak,
po ulicah tavamo tihi
in žalosten nam je korak.

O pravljíčno mehkih večerih,
ko sanje skoz mesto gredo,
iz oken pozdravlja stoterih
življenje nas živo tako.

Mara Tavčarjeva:

Mladosti.

Pozdravljena tisočkrat, lepa mladost,
rojena iz jasnih, ozarjenih dni!
Sem mislila — čista boš romala k solncu
in nikdar v temino brezzvezdnih noči . . .

Pozdravljena tisočkrat, lepa mladost!
Prepolna ponosnih si upov bila,
in kot golobica — pred jastrebm ljutim —
iz solnčne višavě si padla na tla.

Milan Pugelj:

Jetnik.

I.

V mraku je šel mimo kolodvora. Blizu glavnega vhoda je prekrižal cesto, in ko se je obrnil v stran, mu je stopil nasproti mlad par. On je bil čokat, nizek, rjav, z močnimi brki in trdimi pogledi, a še primeroma mlad, ona visoka, tenka in v obraz kri in mleko. Držala se ga je nad komolcem in govorila pridušeno in srečno: „Samo tega sem si želela, samo to je bil moj cilj! In zdaj sem tvoja, peljem se prvič s teboj, sama, brez staršev . . . ti . . .“

Njen glas ga je opozoril, da se je vanjo ozrl in jo takoj spoznal. To je Tekla, ki mu je bila znana še takrat, ko je hodila v osmi razred. Pozdravil jo je, tudi ona je odzdravila in temno zardela. Spoznala ga je in utihnila. Mož je nekaj opazil in se oglasil resno in važno: „Kaj pa je? Kdo je to?“

„Nič!“ se je čul odgovor mlade ženske in dvojica je izginila med množico.

Gotovo je, da se je spomnila takoj prejšnjih časov in tudi tega, da je govorila njemu enake stvari enako vdano in nemara še bolj goreče. In še kolikokrat! Ko sta se sešla zvečer v samotni ulici, ko sta se izprehajala v mraku ali jutru po drevoredu in zašla na tiho pot, sedla na samotno klopi, približala obraze, se stisnila drug k drugemu in se objela, takrat je izpregovorila včasih še gorečnejše. Pritisnila je ustne močno v njegovo uho, oklenila se ga okoli hrbta z obema rokama, se prižela nanj z vso silo in rekla: „Ti . . . ah . . . moj . . .“

Zdaj dela isto z drugim. Storila je že dozdej stokrat in ponavlja mogoče ravno ta hip v kupeju drugega razreda, kjer se peljeta na svatbeno potovanje.

„Ha!“ je zamahnil z roko Guštin Kolar in videl, da stoji pred svojim stanovanjem. Obstal je, se okrenil in odšel še nekoliko po ulicah. Malo ga je bilo prevzelo to nenadno srečanje. Zdaj je sicer že pet, šest let od takrat, ali spomini so še živi. Tekla je bila zanimiva, živahna ljubica. Prišla je k njemu v stanovanje, kakor napravi to velika, izkušena in življenja vajena dama. On ji je igral klavir in ona je rada pela in pri tem obračala besede „Du

bist zu treu, um schön zu sein“ ali „Po cesti pošta plava, ti Tekla, bodi zdrava!“ Smejala se je, zabavala takorekoč sama s seboj, pospravljala za kratek čas po sobi in pokazala s kretnjo in mimiko, kako se poje v Rigolettu „Ženska le vara nas“: nekoliko skozi nos in malo trudno.

Po ulicah je vse križem vrvelo, prodajalne so bile še odprte in izložna okna so kazala v svetlih lučih svoje bogate in pisane zaloge. Tramvaji so zvonili, avtomobili trobili in ropotali, fijakarji kričali svoj „hop, hop“, a Kolarja ni vse to nič motilo. Hodil je prav avtomatično in bil zadivljen. Mislil je, da Tekla vseeno zdaj več tako ne ljubi, kakor je takrat. Zdaj je starejša, zdaj je tisto mlado in nemirno srce že nekoliko pokojnejše, zdaj so se prvi ognji že umirili, znižali in vse tli in plameni pri tleh. Ali takrat, ko je imela rada njega, je bila njena ljubezen drugačna. Razloček med njo in med drugimi je bil po priliki tak, kakor med dobrim vinom in šampanjcem. Tam vse teče in človeka mami, a tukaj vse šumi, brizga na vse strani. Če ji ni kaj ugodil, kakor je želela, je prišla naravnost k njemu, jokala, bila z ozkimi in visokimi petami ob tla in tolkla po mizi, da je imela drobno in lično pest črno od udarcev. Ko jo je pomiril, je plesala, sedala z viška na posteljo in zofo, zvonila po zraku z nogami, bežala pred njim in se mu istočasno obešala za vrat in ga dušila s poljubi: „Ti... ah... moj...“

Šel je pozno zvečer iz mesta v drevored in obstajal tam pred klopmi, kjer je posedal včasih z njo, kakor pred znanci. Ogledal je vse in videl je, da je še po starem. Tudi takrat je sijala luna kakor danes in skozi vejevje kostanja kakor nocoj. V bližini je šumljal enako vodomet in pogrgraval zdaj bolj in zdaj manj. Tam zadaj je stal beli gradič in v njegovem stolpu je bila ura počasi, različno, s prijetnim zvokom.

„Pojdiva, kasno je!“ je dejal on, dasi bi bil še rad ostal deset večerov po vrsti.

„Ne!“ je rekla Tekla in se popravila v njegovem naročju. „Čakaj! Še en poljub!“

„Tvoji domači bodo hudi!“

„Zdaj je že tako prekasno!. Če pridem zdaj ali malo pozneje, zmerjali me bodo vseeno, torej ostaniva še malo!“

In ko sta se razhajala spodaj na cesti, je trdila in cepetala z nogami: „Ne morem od tebe, poglej... ah, ti, vrag! Samo tega si želim, samo to je moj cilj: postati tvoja žena! Ah, ta slast!“ —

Domov se je vrnil že ponoči, ne da bi se bil domislil na večerjo. V sobi je odvil elektriko, sedel k svoji pisalni mizi, vzel iz žepa ključ in odprl predal, kjer so ležali spomini. Med raznimi ženskimi pismi so se mešala tudi njena. Ko je bil njen oče — nekakšen finančni uradnik — prestavljen v Dalmacijo, takrat je morala tudi ona ž njim. In v tistih časih so romala njena pisma k njemu po dvakrat na dan. Drobno so bila popisana, polna zanimanja zanj in za vse podrobnosti, ki so bile ž njim v zvezi. Kakšen je, ali nosi še isti naočnik — velik in črnoobrobljen? Ali ima lase še vedno velike in s prečo ob strani? Ali si je pustil zdaj, ko je moda taka, tudi on obstriči svoje brčice? Če je to storil, zakaj je ni vprašal? Ona namreč tega ne mara.

Pozneje je pisala vsak dan enkrat in nekoliko splošneje. Bog ve, kdaj se bosta videla! Naj gre včasih v drevored in po tistih ljubih krajih, kjer stoje v mesečini znane klopi. Opiše naj ji potem to. Pri njej je vse drugače. Morje ima vedno pred seboj, zlasti morje, ki je sicer veličastno.

Po preteku dveh ali treh mesecev so bila pisma redkejša. Prihajala so vsak peti, šesti dan, vsak drugi teden in postajala so krajša. Kadar je pisala, je tožila, da ji je dolgčas, in zaradi tega ima družbo, ki je bedasta. Kopljejo se v morju, tepejo se, „norijo“.

Končno je vse izostalo in voščila sta si samo še godove in praznike. Tudi on je ob enem ž njo prenehal. Razmere so se izpremenile, ljudje, ki jih je spravilo življenje ž njim v dotiko. In vendar se je vse končalo definitivno šele zdaj, danes zjutraj, ali včeraj, ko se je Tekla poročila. Bile so še tu neke vezi, ki jih je čutil, če se je spomnil nanjo. Ako bi bila živela zopet v istem kraju, gotovo bi se bilo nadaljevalo staro razmerje, a zdaj je pretrgala in presekala vse ona. Storila je legitimen korak, minulost je ločena, kakor bi jo odrezal in tudi njena prostost. Mož ima besedo nad njenim ravnanjem.

Kolar je vstal, držal v roki pismo iz prvih časov in hodil po sobi. Njenega moža je videl samo za par hipov, ali vseeno je o njem premišljal. Nekaj trdega je v njem, nekaj neizprosnega, samovoljnost, železna, moška volja. O šali, o kratkočasnem življenju, ni na njegovem obrazu sledu. On ne zna gledati za šalo, ker je njegov pogled preoster in preosoren. In menda ravno ta trdoba, ta nenaavadna osorna možatost je imponirala Tekli. Pri njem je naletela na nekaj novega, različnega od drugih stoterih moških, ki jih je srečala in spoznala v življenju.

Kolar je sedel zopet za mizo, podprl glavo in mislil še vedno z zanimanjem. Tekla, tista svobodna, vesela Tekla je postala uklo-njena zakonska žena. Prej bi je ne bili krotili svetovi, a od nekod je prišel čokat, nizek in trmoglav človek in njemu je uklonila glavo in rekla: Izvoli! Ti ravnaj z menoj po volji! Zanimivo je, če dru-gega ne! No, in kako se stiska k njemu, žari v lica in govori, kakor bi se bala, da bi ji ne ušel, ali da bi si ne ogledal druge. Iz tistega hipnega vedenja, ki ga je videl pred kolodvorovim vhodom, govori tudi kos ženske ljubosumnosti.

Smehljaj se je, držal v roki njeno popisano pismo in ril z levico po svojih dolgih, temnih laseh. V podolgasti in suhljati obraz je bil blede kakor vedno, samo oči so bile svetlejše in živah-nejše kakor po navadi. Čital je iz njenega pisma in se smehljaj: „Samo to so moje želje, samo to moji cilji: postati tvoja žena! Ah, ta slast, ta neskočna slast!“

II.

Kolar je hitel s šopom not v rokah v glasbeni zavod. Zdaj je bila ura sedem in ob polu sedmih bi bil moral biti že tam. Stekel je naglo po stopnicah, odložil v predsobi palico in klobuk, popravljaj v naglici lase, hrupno odprl vrata, sedel za klavir in po-gledal kapelnika, ki je mislil že pričeti brez njega. Njegovi prijatelji — basisti, violinisti, čelisti, flautisti in drugi — so pokimali iznad in-štrumentov, kapelnik je zamahnil, rogovi so zapeli in Kolar je udaril na klavir. Igrali so prelestno stvarco, ki jo je zložil neki Sibelius.

Dvorana je bila majhna in komaj vredna imena. Ob četrtekih se je sestajal v njej muzikalni klub in prirejal sam sebi in pičli množici povablencev, povečini glasbenih amaterjev in amaterk včasih bolj in včasih manj zanimive glasbene večere.

Nekako po tretjem stavku je imel Kolar daljšo pavzo in ozrl se je po poslušalcih in poslušalkah. Videl je več neznanih dam, nekaj prav mladih in lepih postav in igral dalje. Po igri se je z drugimi vred predstavljal. Najprej neki visoki, postarni dami. Ta ga je predstavila drugi mlajši in obe skupaj sta ga peljali pred znanko, pred Teklo. Motala se je zadaj, prej je ni videl, zdaj je stala naen-krat pred njim. Strmel je, obstal brez besede.

Postarna dama je rekla: „To je gospod Guštin Kolar, profesor glasbe. To tukaj pa je Tekla Matuž, stotnikova soproga!“

„Me veseli!“ je rekla Tekla tako navadno, kakor bi ga videla v resnici prvič. Dala mu je roko, mehko, brez eneržije in tempera-

menta. Odšla je z damami v sosednje prostore, kjer je bila restavracija. Kolar je zvijal svoje note. Zavil jih je v papir, jih nosil nekaj časa seboj in jih sklenil naposled spraviti v majhnem kabinetu, kjer so shranjevali drugi svoja godala. Roke so se mu tresle, po glavi mu je šumelo kakor človeku, ki je silno navdušen ali silno presenečen in bi rad nekaj dosegel, česar se boji. Iskal je primeren prostorček, omot mu je padel na tla, vrata za njegovim hrbtom so se odprla in zaprla in pred njim je stala Tekla.

„Servus, Kolarček!“ se je zasmejala, skočila veselo proti njemu in mu krepko stisnila obe roki. „Kako se imaš? Kje si v službi? Sedi k meni!“

Peljala ga je k steni in ga posadila tik sebe na leseno klop. Ne da bi čakala njegovih odgovorov, je govorila veselo dalje. „Ko sva se peljala jaz, veš, in moj mož na svatbeno potovanje, sem te srečala pred kolodvorom. Prav vroče mi je postalo. Kaj si me pa tako čudno pogledal?“

„Ah,“ je skrival on, „tebe in tvojega moža srečal, pogledal, kdaj?“

„Kaj pa ti je?“ je vprašala ona.

„Zakaj?“

„Ko se tako čudno meniš! Mene nisi srečal, nisi pogledal?“

„Pustimo!“ je rekel Kolar. „To je zdaj vseeno! Naše pomladi so odcvetele!“

„Kako elegično!“ je vzkliknila Tekla. „Kdo ve, če so odcvetele! Kar se mene tiče, ne obupam do smrti! A zdaj grem! Spremi me!“

Odšla sta brez slovesa in ko sta bila zunaj sama, je rekla Tekla: „Nocoj in jutri sem sama. Moj mož je šel z vojaki in se vrne pojutranjem. Če ti je prav, pojdiva malo po drevoredu!“

Šla sta. Kolar je bil nemiren in govoril je tiho in hripavo. Pravil ji je, kako ga je presenetilo, ko jo je srečal na kolodvoru. Mislil je še vedno, da se pleto med njim in njo neke vezi, a ona je vse nenadoma raztrgala s svojo poroko. Kdo bi si bil to mislil, kaj ji je šinilo v glavo?

„Nič!“ je rekla. „Misliš, da sem mislila spočetka zares? Ne! Tako, da hitreje beži čas! Ali ž njim se ne moreš šaliti! Ako mu daš prst, ga več ne izpusti. In nazadnje: staram se. Treba je, da pridem nekje pod streho in se preskrbim. Če povem odkrito, moram reči, da me je vse minilo že pred poroko. Ali čemu homatije? Vzela sem ga!“

Prišla sta na stara in davno znana pota in na oba so vplivali spomini toplo in blago.

„Tod so šli tisti lepi časi!“ je rekel on in ona se je bližala klopi in sedla. „Tod!“ je dejala. „Sediva!“

Mrak je bil naokrog, nad njima je razprostiral svoje veje ko stanj in ob strani pod njima se je videl tam v dalji košček modrega večernega neba, kjer je gorelo več velikih zlatih zvezd. Iz oddaljenega gostilniškega parka je zvenela godba in se mešala rahlo, samo v svojih odmevih v zrak kakor motne rože v sivo tkanino.

Kolar je položil lice v dlan, oprl komolec ob levo koleno in gledal v njen obraz. „Po pravici,“ je dejal, „če po pravici povem, moram reči, da mi je prinesla ta tvoja poroka neko boleost, ki je meglena in neznatna, a me vendar moti in spravlja ob dobro voljo.“

„Nič!“ je rekla ona. „Priateljca sva in lahko se večkrat vidiva. Kaj misliš, da bom živela kakor eremit? Ne! Bolj potihno si lahko človek kaj privošči. In še celo pri njem! On zdaj molči, zdaj žvižga Radeckimarš, zdaj zopet premišlja in bere „Don Kišota“.

Vse je bilo utihnulo okrog in besede so jima zastale. Včasih sta bila ljubeč par, a zdaj je vse tako daleč, tako izpremenjeno. Njega je zbolelo in v tej nenadni bolečini je segel po njeni roki. Pobožal jo je, potem poljubil, nazadnje se ga je oklenila ona, pritisnila svoje ustne na njegovo uho in šepetala: „Ti . . . ah . . .“

Besede, ki jih je izpregovoril on, so prebudile oba kakor iz omame. Dejal je: „Ti časi so bili krivi, ki so naju ločili, ti kraji, ki so mi te vzeli!“

Še ona je ponovila za njim, da so bili krivi časi in kraji in pri tem je izgovorila „časi in kraji“ s sovražnim glasom, kakor bi bili to živeči in kruti tirani, budeči v človeku strah in grozo.

„Čuj,“ je rekel on, „objeti sem te hotel, a roke so mi trudne, kakor bi več ne mogle. Glej, tudi ne vem ako smejo. In če smejo, je vendar vsa ta hipna sreča, ki jo uživava tukaj, medla, neresnična. Opajava se z vinom, ki je izgubilo moč!“

Tekla je vstala in sklenila nenadoma: „Takega te ne maram! Ne! Kdo bo premišljal stvari, ki jih ni mogoče nikamor preobrniti, ki so jasne in gotove! Sprijazni se najprej s tem, da sem jaz poročena! Potem se da govoriti!“

„In on,“ se je domislil po odmoru, „on je tvoj mož. — A jaz tukaj, premisli, a jaz tukaj — premisli! To je nekaj, rečem ti, oprost, nekaj ostudnega!“

Tekla je sedla in se mahoma smejala: „Prosim te, ne jemlji vsega tako resno. Vse naše življenje ni vredno tolike resnobe, kolikor je rabiš ti za to kratko minuto. Živimo, glej, nekaj let in ko umrjemo: kakor bi zabili žeblje v zemljo. Ni nas več, nikoli več nas ne bo. Če se nam ponuja sreča ali veselje, čemu bi ga ne prijeli? Naenkrat bomo mrtvi in tako bo, kakor bi nas nikoli ne bilo. Naš trud nič, naše skrbi nič!“

Kolar se je zavedel sentimentalnosti, v katero je bil zašel, in se je skušal otresti. Vstal je, stopil pred Teklo in se siloma zravnal in iztegnil roke. „Ta melanholiija, ta vražja! Oprosti mi, da sem te mučil. Večer je tak, ta noč in spomini in ti — to vse!“

„Daj mi roko, da vstanem!“ je rekla ona veselo, se krepko prijela njegove desnice in se vrgla sunkoma kvišku. „Ti si hraber, ti si moj dečko! Midva sva umetnika in življenje je najin inštrument. Par pasaž si bova včasih privoščila kakor po klavirju. Ubereva najlepše strune!“

Držal jo je za roke in gledal. Zdaj je bila polnejša in vabljivejša kot prej. Razvila se je v sočno in zdravo mlado ženo. Njen obraz je bil bel in rdeč, oči velike, temne in vlažne, lasje črni, gosti in težki.

Šla sta iz drevoreda roko v roki in ko sta se ločila na ulici, je menila ona: „Možu, svojemu možu, te moram predstaviti. Izkušala bom, da te srečam ž njim in obgovorim te. Lahko me boš obiskal potem na domu in tudi na ulici me boš laglje spremljal.“

Razšla sta se in Kolarju je ostal o tem slovesu negotov in meglen vtisk, kakor o vsem, kar se je v zadnjem času ž njim zgodilo. Zašel je bil v tok življenja, kjer se je zdel sam sebi kakor neroden plavač v široki in globoki reki. Kje je breg, kakšen je, ali bi ne bilo najbolje, če bi se vsega tega rešil?

Stopil je v kavarno, pil črno kavo, kadil cigarete in gledal zamišljeno po prostoru. Kako je zdaj s tistimi nevidnimi vezmi, ki so se prepletale od nje do njega in od njega do nje? Poroka jih ni raztrgala, še so tukaj! Slučajna razmerja, oddaljenost, kraji in ljudje so slepili in goljufali srce, a nocoj je vse padlo. Tekla je zopet tukaj, vidita se in videla se bosta še večkrat.

In vendar je vse drugače, kakor je bilo. Strah je vmes, tiha groza, ki se je ni mogoče oprostiti. Človek tiplje kakor v temi. Ali je prijel prijateljstvo roko ali spolzko kačo?

(Dalje prihodnjič.)

Fran Govékar:

Aškerčeva „sinekura“.

Druzi življenjski poklic pesnika Aškercja je bil uradniški.

V tajni seji ljubljanskega občinskega sveta dne 7. junija leta 1898. je bil Aškerc izmed treh prosilcev na predlog župana Ivana Hribarja imenovan za začasnega mestnega arhivarja.

Aškerčevi neprijatelji, pa tudi nekateri iz slovenskih naprednih vrst so očitali Hribarju opetovano, da je ustvaril z arhivarsko magistratno službo sinekuro; rajni pesnik pa je moral to očitjanje zlasti mnogokrat slišati in čitati.

Dokazati, da se je delala s temi očitki krivica obema, zlasti pa Aškercu, je namen tem vrsticam. Obenem pa naj bodo donesek k bodoči Aškerčevi biografiji.

Aškerc je nastopil svoje mesto dne 15. julija 1898 in se je lotil svoje arhivne službe takoj z vso vnemo. Ker je pa bil te stroke popolnoma nevešč, se je izkušal v svoji nalogi hitro in temeljito poučiti. Nabavil si je najprej nekaj strokovnih knjig o arhivarstvu, ki jih je marljivo študiral. Da popolni svoje teoretično znanje tudi praktično, je šel v Zagreb na vseučiliško knjižnico prakticirat ter si je obenem temeljito ogledal tamošnje različne arhive. Vrnivši se v Ljubljano, se je posvetoval še z ljubljanskim historiografom Petrom pl. Radicsem, rajnim prof. Ivanom Vrhovcem in s takratnim deželnim arhivarjem Antonom Koblarjem. Nato se je poprijel svojega dela, ki je bilo tem težavnejše, ker je imel na razpolago zelo nedostatne prostore. Med majhno sobico, ki je bila obenem več let njegova pisarnica, in med svetlejšo večjo sobo leži povsem temna registraturna soba, v kateri se hranijo najstarejši magistratni fascikli in razna malovredna šara.

Ves mestni arhiv leži v srednjem, najstarejšem magistratnem pöslopu v drugem nadstropju, torej pod streho, ter deloma nad moškimi magistratnimi ječami, oziroma baš nasproti ječam ženskih. Razgled je imel Aškerc iz svojega arhiva le na strehe in le deloma na pobočje gradu. Solnca ni ves božji dan v te arhivske prostore, in edino od solnca se bleščeča opeka starih magistratnih streh reflektira v arhiv potrebno svetlobo. Arhiv je vse leto jako hladen, pozimi pa zelo mrzel, tako da je Aškerc vzlic centralni kurjavi večkrat tožil, da prezeba. Zaradi smradu, ki ga širijo v usnje vezani fascikli in

prhneči, več stoletij stari papir, je moral odpirati arhivska okna ali pa jih je imel vedno odprta. Aškercu, ki je prišel s kmetov, je bil ta smrad seveda neznosen in navaditi se ga ni mogel nikdar. V ostalem pa vlada okoli arhiva prijeten mir, ki se včasih potencira celo do grobne tišine.

No, seveda, navadno je bilo pred in pod arhivskimi okni zelo hrupno, ko so bile ječe polne vlačug, pijancev in pretepačev. Navadno je moral Aškerc torej poslušati prepiranje, jokanje, hripavo prepevanje in besno preklinjanje zaprtih nesrečnikov in nesrečnic, kričanje osornih stražnikov in ječarjev. Razumljivo je, da Aškercu življenje v takih prostorih in v taki soseščini zlasti prva leta ni bilo simpatično. Sčasoma pa se je tudi tega privadil ter je za vse zunanje krike in vike otopel. Spočetka mu je bilo prebivanje v takih grobnicah naravnost nemožno ter je vzdržal v njih le par ur. Potem pa je pobegnil v Tivolski gozd, preko travnikov pod Rožnikom ali pa je bežal domov v svojo sobico. Aškerc, kmetiški sin iz spodnještajerske vasice med zelenimi hribi, gozdovi in tratami, je bil torej prve čase prav nezadovoljen s svojim poklicem; tudi ni bil vajen delati po uradnih določbah zdržema od osmih dopoldne do dveh popoldne, saj je v svojem prejšnjem poklicu užival vendarle večjo telesno svobodo. Kadar mu je postalo torej arhivskega duha in prahu ter odurnega kričanja jetnikov dovolj, je pobegnil iz pisarne. Delati v takem duševnem razpoloženju itak ni mogel.

Bivši župan Hribar piše o tej prvi dobi Aškerčevega arhivarjenja takole:¹

„Nevajen uradniškega poslovanja ni se (Aškerc) v svojem uradu posebno dobro počutil; zato je bil prav vesel, ko sem mu dejal, naj svoje službe ne jemlje prestrogo, češ da veliko važnejše kakor uradno poslovanje, se mi zdi njegovo pesniško delovanje.“ 568

Župan Hribar je pač pojml psihološki proces, ki se je vršil takrat v Aškerčevi duši. Prehod iz poklica v poklic ter velika izprememba v krajevnem in družabnem miljeju sta bila Aškercu prav težka. V Ljubljani niso mislili vsi tako, kakor je mislil župan Hribar, 465-4 zlasti ker je postalo kmalu vseobče znano, kako neokusna debata se je bila vršila zaradi Aškerca v tajni seji občinskega sveta dne 3. marca 1898. Aškerc je začel kmalu čutiti, da ga smatrajo nekateri le za protežiranca in brezdelnega sinekurista. Ivan Hribar piše:

„Aškerc je vsled pronikavosti svojega duha takoj čutil, da se mu ostali mestni uradniki nekako muzajo in da jim ni všeč, da

¹ „Slov. Narod“, štev. 133, z dne 13. junija 1912.

niso zanj veljale iste uradne ure kakor za ostale. To mi je nekoč potožil ter mi naznanil trdni sklep, posvetiti se uradnemu poslovanju tako, da mu tudi kolegi njegovi ne bodo mogli ničesar očitati. Res je od tedaj začel jako marljivo v uradu poslovati in je mestni arhiv spraval kmalu v prav lep red“.

Tako se je torej Aškerc z nekako obupno vnemo zagnal na urejanje arhiva, ki je bil do leta 1866. docela zanemarjen, a tudi kasneje le za silo spravljen v prostor, ki pa žalibog tudi ni bil brez — vlage. Aškerca je čakalo ogromno in težko delo. V arhivu je ležal pač star indeks, a ker so se fascikli na novo povezali in ker je indeks segal le od l. 1785—1811., je moral Aškerc pregledati in na novo registrirati vse akte do l. 1785. ter sploh sestaviti ves nov regestni katalog. To delo je izvršil Aškerc z neumornim spisovanjem regest na listkih, ki obsega vsebino posameznega fascikla in vsakega akta posebej. Vrh tega je z največjo natančnostjo sestavil stvarno kazalo in imenik vse takozvane starejše registrature, t. j. aktovskega arhiva. Najnatančneje je registriran oddelek, obsegajoč 28 fascikljev iz francoske dobe (1809—1814). V tem oddelku je označil Aškerc tudi posamezne akte s številkami.

V programu ljubljanske realke je objavil prof. Komatar spis „Das städtische Archiv in Laibach“, v katerem je gradivo ljubljanskega mestnega arhiva razvrstil po materijah. To delo je mogel izvršiti Komatar le na podlagi Aškerčevega listovnega regestnega kataloga, ki si ga je bil v to svrhu izposodil iz arhiva.

Kakor je vsak arhiv deljen v listinski in v aktovski, je po Aškerčevi zaslugi urejen na ta način tudi mestni. Aktovski arhiv obsega 222 fascikljev, listinski arhiv pa, ki je urejen in zbran po Aškercu izza l. 1901. le 68 kosov. Aškerc pa je zbral in uredil tudi vse zgodovinske kovine, medalje, svetinje i. dr.

Ker je Aškerc o vseh fasciklih sestavil skrbno in pregledno regeste, — kar je opravil tekom dolgih let, — bo zgodovinarjem poslej možno lažje priti do virov, saj je — zlasti iz francoske dobe — še marsikaj neobdelanega v naši mestni zgodovini.

Aškerc je od leta 1898—1912. neprestano urejal mestni arhiv ter delal zanj prav do svojih poslednjih dni. Na njegovem pultu sem našel poslednje njegovo arhivarsko delo: „Opazke in historič. notice“ iz „Ausgabebuch de Anno 1618“. ter notico „Doslej neznana latinska „pesnika“ po knjigi izdatkov (Ausgabebuch) za l. 1602. s prepisom prošnje dveh študentov „liberarum artium“ do ljubljanskih mestnih očetov za podporo. To latinsko pesem je

prepisal Aškerc do prve besede poslednjega stiha ter je z besedo „optamus“ prenehal pisati . . .

Aškerc je storil torej kot mestni arhivar v polni meri svojo dolžnost. Svoje službe ni hotel smatrati za sinekuro, da si bi jo bil po Hribarjevi izjavi lahko smatral, toda je tudi ni mogel, ker ga je arhivarstvo resnično veselilo. Naravnost iskal si je vedno novega dela ter je arhivne indekse in regeste neumorno izpopolnjeval. Kot arhivar pa je imel tudi vedno stranke, učenjake z doma in iz tujine, zgodovinarje, urednike in različne pisatelje, ki so iskali pri Aškercu arhivskih virov. S temi gosti je imel večkrat mnogo in celo neprijetnega posla. Kot pravi arhivar pa je Aškerc tudi sam eksploatiral arhiv, v prvi vrsti za svoje balade in romance ter kot znanstvenik za razne članke in beležke, ki jih je priobčeval v „Ljublj. Zvonu“, „Slovanu“, zlasti pa v strokovnih zgodovinskih ljubljanskih glasilih. V tem oziru prepuščam besedo strokovnjaku:

Profesor Milan Pajk je napisal o Aškercu v „Carnioli“ (III, zv. 3) lep nekrolog, češ da „se mora „Carniola“ hvaležno spominjati moža, ki je širil ljubezen do slovenske zgodovine“ . . . „Zgodovinarji zbirajo kamenje, iz katerih naj vzraste stavba naše preteklosti“, piše prof. M. Pajk, — „a fantazija pesnikov jo razsvetljuje in iz poluteme minolih dni stopijo drzni junaki in tihi trpini, ošabni gospodje in bedni tlačanje; sedaj jih šele vidi velika množica; ene občuduje, druge preklinja. Tako podpirajo pesniki historike. Nobeden slovenski pesnik ni kazal narodu toliko pestrih slik iz slovenske preteklosti kakor Aškerc“ . . . „Kot arhivar na ljubljanskem magistratu je Aškerc pridno zbiral gradivo, ki ga je objavljajl v „Izvestjih Muzejskega društva“ in v „Carnioli“. Zlasti so ga zanimali sledovi slovenščine po arhivnih spisih prejšnjih časov ter listine iz francoske dobe. Priobčil je v „Izvestjih“ 1899: „Slovenski prisegi iz ljublj. mestnega arhiva“; 1904. in 1906. „Slovenski akti iz mestnega arhiva ljubljanskega (Francoska doba)“; 1905 „Doslej neznan župan ljubljanski“ in „Krstna imena v ljubljanskem mestnem arhivu“; 1907. „General Quedart“, „Obrtno stanje v Ljubljani l. 1809.“, „Kako so l. 1809. snažili ljubljanski grad“, „Vojna kontribucija na Kranjskem l. 1809.“ in „Odkod izvira beseda ‚goldinar‘?“; 1908. „Zbirka arhivske slovenščine“; v „Carnioli“: 1910. „Ljudsko šolstvo v ljubljanskem okrožju leta 1810.“; 1911. „Kapitulacija ljubljanske trdnjave pred Francozi l. 1809.“, „Francoska posadka na Gradu pa Ljubljančani leta 1813.“, „Kako se je godilo ljubljanskim kadilcem v francoski

dobi“, „Raab Anton, doslej neznan župan ljubljanski“ in „H kronologiji ljubljanskih županov“. Letošnja Carniola je prinesla članek „Medicinska šola v Ljubljani leta 1814;“ razen tega hrani uredništvo še nekaj doslej neobjavljenega arhivnega gradiva, ki ga je nabral Aškerc.“

Že s tem, kar sem navedel doslej o Aškerčevem uradovanju, je dokazano, da je Aškerc svojo plačo pošteno zaslužil. Toda Aškerc je storil še več.

Že v arhivskem lokalu je bilo shranjenih v dveh omarah nekaj knjig juridične vsebine, zlasti serija francoskih zakonov, med njimi tudi sloviti „Code Napoléon“. Te knjige pa so bile v nevarnosti — kakor pred Aškercem ves arhiv — da jih uničita plesen in trohnoba, ako se ne premeste na sušji in svetlejši prostor. Zato je Aškerc leta 1900. opozoril župana Hribarja na tiste književne ostanke in obenem prosil, da bi mu za uradovanje dodal še sosedno sobo št. 4, kjer bi našla magistratna knjižnica vsaj za silo primeren prostor. Župan je uvidel upravičenost tega Aškerčevega predloga ter je odredil, da se imajo v knjižnici zbrati predvsem po vseh magistratnih uradih raznešeni državni in deželni, slovenski in nemški zakoniki ter vse tiste juridične in druge strokovne knjige, ki jih rabijo uradniki najrazličnejših referatov. Aškerc se je lotil z veseljem tudi tega dela in je uredil veliko knjižnico po številkah in materijah ter napravil lastnoročno tudi vse kataloge.

Tako je leta 1901. nastala iz Aškerčeve inicijative in iz njegovega truda današnja magistratna knjižnica, ki šteje sedaj že nad 2500 knjig in zvezkov ter strokovnih časopisov. Obširni Aškerčev katalog te nove knjižnice obsega pravne, zgodovinske, zemljepisne, mestnouppravne, vojaške, šolske, socialnoznanstvene, leposlovne in razne druge vsebine.

Leta 1904. pa se je ustanovil v knjižnici nov, moderen oddelek, razvidnica slovenske žurnalistike, ki bo imela za bodočega literarnega zgodovinarja še važen pomen. Tudi ta razvidnica je Aškerčeva ideja in on sam jo je utemeljeval takole:¹

„... Ker Ljubljana ni samo glavno mesto kranjske dežele, ampak tudi duševno in kulturno središče vsega slovenskega naroda, zato prihaja sem vsako leto več slovanskih učenjakov, ki se hočejo poučiti o naših razmerah. Marsikdaj so taki možje, pisatelji in žurnalisti, hoteli imeti tudi podatke o našem časopisju. Mislili so, da

¹ Arhiv in knjižnica. Spisal A. Aškerc. Rokopis je ostal v moji roki ter obsega 15 polpolnih strani.

dobijo v našem središču na ogled vse slovenske časopise, toda motili so se. Licejska knjižnica dobiva po zakonu kot dolžnostne eksemplarje samo tiste časopise, ki so prišli na svetlo na Kranjskem. Pa tudi domači bibliografi so potrebovali in potrebujejo često podatkov o tem in onem izvenljubljskem časopisu. Da se takim literatom delo olajša, so se bila naprosila uredništva vseh slovenskih časopisov, pa naj izhajajo kjerkoli, da bi pošiljala v znanstveno-literarne namene brezplačno vsako po eden eksemplar svojega izdanja v magistratno knjižnico ljubljansko. Razen par uredništev odzvala so se do letošnjega leta vsa druga uredništva vseh strank in struj okrožnici ljubljanskega županstva, tako da dobiva sedaj naša knjižnica vse slovenske časopise iz vseh krajev, koder prebivajo Slovenci, celo iz Amerike . . . S tem novim svojim oddelkom je magistratna knjižnica narasla tako, da se je morala leta 1905. poleg sobe št. 4 dodati še sosedna soba.“¹

Tako je Aškerc svoj arhiv razširjal vedno z novimi pridobitvami. Toda še mu ni bilo dovolj dela. Sam poroča v svojem že omejenem, še neobjavljenem spisu sledeče:

„Leta 1906. je stopila magistratna knjižnica zopet korak dalje. Na predlog knjižničarjev (= Aškerčev) je razposlalo ljubljansko županstvo prošnjo vsem založnikom slovenskih knjig in vsem slovenskim tiskarnam, da bi v poslej pošiljale po eden eksemplar vsake nove knjige ali brošure brezplačno kot dolžnostni izvod ljubljanski magistratni knjižnici. Tudi ta novi zavod magistratne knjižnice bode za slovenske literate največjega pomena. Dosedaj nismo imeli nikjer take centralne knjižnice, kjer bi bil mogel literat najti vse nove slovenske knjige za svoje študije. To je bilo mogoče le v c. kr. dvorni knjižnici na Dunaju, kamor pa prihajajo sploh vse književne novosti iz vse Avstrije. C. kr. licejska knjižnica v Ljubljani dobiva dolžnostne eksemplarje vseh tiskovin, ki izhajajo na Kranjskem . . .“

Aškerc si je s takimi novimi idejami, ki so se mu vse lepo posrečile, svoje delo v arhivu le prav izdatno pomnoževal. Toda delo mu je bilo užitek ter mu je dajalo obenem sladko zavest, da svojo plačo pošteno zasluži, saj dela več ko le svojo dolžnost.

¹ Članek „Arhiv in knjižnica“ je spisal Aškerc za spominsko knjigo „Ljubljana 1895—1910.“ leta 1904. Kot urednik sem mogel v tej knjigi Aškerčev obširni rokopis uporabiti le v ekscerptu dr. M. Zarnika pod naslovom „Mestni arhiv“ na strani 158.

Tako je bil Aškerc v eni besedi mestni arhivar, magistratni knjižničar, urejevalec ter upravitelj razvidnice slovenske žurnalistike in bodoče mestne knjižnice. Ko pa je začel občinski svet nakupovati slikarska in kiparska dela pokojnih in živečih slovenskih slikarjev, risarjev in kiparjev za bodočo mestno umetniško galerijo, je Aškerc dobil še nalogo, da indicira te umetnine. Aškerc je kaliografsko spisal tudi ta katalog, in značilno za njegovo veliko spoštovanje slovenske umetnosti je, da je poskrbel v to svrhu izredno krasno vezano knjigo.¹

Upravljanje početkov bodoče mestne umetniške galerije je vzbudilo v Aškercu še željo, da pridobi magistratu tudi slike bivših ljubljanskih županov. Z velikim veseljem mi je pravil, kako je pridobil sliko maira Codellija, in lastnoročno je podpisal pod to svojo akvizicijo: „Baron Ant. Codelli v. Fahnenfeld, maire 1812“.

Zadnja Aškerčeva pridobitev za arhiv je bila velika oljnata slika bivšega župana dr. Mihaela Ambroža (1861—1864), umotvor neznanega portretista iz l. 1850. Zahvala proštu Joh. Pleschutzniku v Brežah na Koroškem, od katerega je Aškerc izprosil ta portret, je bil obenem poslednji Aškerčev uradni dopis in menda tudi poslednji njegov spis sploh. V sredo, 5. junija popoldne je napisal ta dopis in ga izročil ekspeditu, ponoči 6. junija pa ga je zadela kap ter so ga zjutraj proti njegovi volji odpeljali v deželno bolnišnico.

Aškerc pa je opravljal še eno uradno nalogo: cenzuro javnih napisov. Popravljal je napise trgovskih in obrtnih izvesnih in reklamnih desk ter uradno vabil k sebi stranke, ki so imele na dotičnih svojih deskah pravopisne ali slovnične pogrške.

No, tudi izreke in pregovore na fasadah novih mestnih ljudskih šol je sestavljal Aškerc ter je predlagal županu cele zbirke takih kratkih stavkov. N. pr. fasada mestne osemrazredne ljudske dekliške šole pri sv. Jakobu in fasada IV. mestne deške ljudske šole na Prulah imata Aškerčeve izreke. Tako Aškerčevo zbirko napisov za šolska poslopja sem našel v njegovi pisarni. Naj navedem vsaj nekaj izmed teh:

Človek se uči, dokler živi (preg.)

Kdor se v mladosti izuči,
se za starost preskrbi.

¹ Kot poslednjo umetnino (št. 97.) sem v ta katalog indiciral mojstrsko izvršeno Aškerčevo posmrtno masko kiparja Alojzija Repiča.

Razum ti razsvetljuje zmote noč,
značaj v življenja borbi daje moč.

Dobro vzgojena mladina —
srečna domovina!

Šola je njiva, kjer zori bodoče pokolenje.

In ko je bilo treba dajati novim cestam, ulicam in trgom imena, je bil včasih zopet Aškerc tisti, ki je moral imenovanja predlagati. Kot literat in historik je predlagal seveda vedno v prvi vrsti imena slovenskih književnikov in pa historičnih oseb ali dogodkov, ki so v zvezi z zgodovino Ljubljane, Kranjske in Jugoslovanov sploh. Tako so n. pr. ulična imena v Novem Vodmatu, ob Slovenskem trgu, Dunajski cesti, v Trnovem in Krakovem, okoli Elizabetne bolnišnice in jezuitskega samostana deloma Aškerčeva. Večino uličnih imen je izbral seveda župan Ivan Hribar sam. Poslednjo zbirko Aškerčevih uličnih imen sem našel tudi v njegovem uradu ter naj priobčim iz te zbirke zopet vsaj nekatera imena, ki jih je želel Aškerc in ki so zanj značilna:

Janko Kersnikova ulica. — Anton Janežičeva ulica. — Simon Rutarjeva ulica. — Kocénova ulica. — Gallusova ulica. — Miroslava Vilharja ulica. — Bratov Ipavčev ulica. — Barona Ungnada ulica. — Elzejeva ulica. — Vergerijeva ulica. — Haquetova ulica. — Kralj Matjaževa ulica. — Kralja Maksimilijana ulica. — Matija Gubčeva ulica. — Ilije Gregoriča ulica. — i. t. d.

Tudi za nove trge je iskal in predlagal Aškerc imena, in danes ima Ljubljana že več trgov, ki jih je po Aškerčevih idejah imenoval župan Hribar. Tudi nekaj Aškerčevih imen za nove ljubljanske trge sem našel napisanih v arhivu. Tako je n. pr. Aškerc predlagal za bodoče sledeča imena: Trg Tabor (se je zgodilo). — Ljudevita Posavskega trg. — Celjskih grofov trg. — Kralja Matjaža, Kraljeviča Marka, Koroških knezov, Slovenskih knezov, Kralja Sama, Slovenske marke („Windische Mark“) trg. — Jugoslovanski, Preporodni, Triglavski trg. — Trg Sloge, Slovenije, Svobode i. t. d.

Ena najiskrenejših želj je bila Aškercu, da dobi Ljubljana tudi Hribarjev trg ali Hribarjevo cesto (ulico). Njegova želja se je tudi že izpolnila, a deželni odbor je dotični sklep občinskega sveta zopet razveljavil. —

Zadnje ime po Aškerčevi želji pa je dobil park ob Bleiweisovi cesti. Našel sem sledeče Aškerčevo „uradno poročilo“:

„Ob bujnem parku pred „Narodnim domom“ stoji klasični Bernekerjev „Trubar“, ki sta ga plačala iz svojega žepa gospod župan in gospa Tavčarjeva. Ker pa tisti park, v katerem stoji Trubar, še nima uradnega imena, prosim slavni županski urad, da bi blagovil imenovati v prihodnji občinski seji dotični park po Trubarju — Trubarjev park ter, da bodo domačini in tujci vedeli, kako se ta park ex offo imenuje, postaviti na primernem mestu tudi posebni napis — posebno tablo z napisom: Trubarjev park.

V Ljubljani, 20. julija 1910.

Arhivar Aškerc.

Toda habent sua fata Aškerčevi predlogi. Župan Ivan Hribar je sprejel Aškerčev nasvet ter ga že z uradnim dopisom z dne 24. julija 1910 priporočilno odstopil policijskemu odseku občinskega sveta. Zaradi izpremembe v načelništvu mestne občine pa je obležal Aškerčev predlog nerešen do 8. februarja 1912. Tega dne ga je župan dr. Ivan Tavčar odposlal olepševalnemu odseku občinskega sveta, ki je o predlogu poročal v javni seji dne 2. aprila 1912. Predlog je bil v tej seji sprejet ter uradno izvršen z magist. rešitvijo dne 23. aprila t. l. Aškerc pa ni več doživel izvesja naročene napisne table v Trubarjevem parku.

Ker je nedvomno Aškerc s svojimi knjigami „Trubar“, „Mučeniki“ in „Junaki“ povzročil postavitev Trubarjevega spomenika ter je torej njegova zasluga, da ima danes Ljubljana ta krasni moderni kiparski umotvor in razkošno lepi „Trubarjev park“, sta te dve pridobitvi pomlajene Ljubljane obenem trajen spomenik na — pesnika Antona Aškerca!

Bivši župan Hribar mi je sporočil glede Trubarjevega spomenika doslovno tole:

„Trubarjev spomenik je izključno Aškerčeva zasluga. Aškerc me je namreč nekoč, ko je bil moj gost, pridobil, da sem sestavil odbor za nabiranje prispevkov. Ker pa to ni šlo, sem s soporoštvom gospe dr. Tavčarjeve kar na svojo pest naročil Bernekerju, naj spomenik izdela.“

Ljubljana se ima torej za svoj najlepši, resnično umetniški spomenik zahvaliti Aškercu, Hribarju in Franji dr. Tavčarjevi!

Toda ne smemo pozabiti še ene Aškerčeve naloge, ki se je je lotil ter jo je tudi dovršil s prav posebnim navdušenjem, čeprav brez uporabne praktičnosti. Ta naloga je bila ureditev in katalogiziranje velike znanstvene in leposlovne knjižnice, ki jo je podaril mestu župan Ivan Hribar. Troje velikih katalogov je spisal Aškerc

za to knjižnico ter jo je čuval z neko izredno ljubeznijo, ki je bila podobna ljubosumnemu egoizmu zaljubljenca. —

* * *

Moje besede niso obramba Aškerca, katere ne potrebuje ter bi si jo odločno prepovedal, nego so zavrnitev vseh tistih „pristnih“ Slovencev, ki so pokojnika od leta 1898. in že dva dni po njegovi smrti žalili z mislijo ali z besedo, da je užival Aškerc le zaradi občudovanja vredne munificence in kavalirske ženeroznosti p. n. slavnih rodoljubov neko izredno milost (= miloščino!) ter prav posebno zanj ustvarjeno, a čisto nepotrebno sinekuro brez dela in brez odgovornosti! Aškerc je trpel zaradi teh „pristoslovenskih“ nazorov. Da je čul in čital take besede o sebi opetovano s politično in načelno sovražne strani, je itak umevno. 465.46

Jaz pa sem dokazal, in skrbna uredba mestnega arhiva, mestne in magistratne knjižnice, centralne knjižne in časopisne razvidnice ter še ostalih uradnih poslov, o katerih govore šestnajst lastnoročno pisanih Aškerčevih katalogov in več polic polnih regist, naj mi bodo realne in glasne priče, da je uradnik Aškerc svoje uradne dolžnosti vzgledno izvrševal do poslednjega diha.

Mesto Ljubljana in Aškerc sta popolnoma kvit in bot! Da, morda bi bilo za Aškerca celo bolje, da ni postal nikdar ljubljanski uradnik, nego bi bil ostal docela svoboden literat. Prihranjene bi mu bile ostale vsaj premnoge ljute bolesi!

Anton Aškerc:

Atila v Emoni.

(L. 452.)

Romanca.

II.

V meščana Decija Avita hiši
so danes dobre volje miši,
ker mačke ni doma.
Od davi ga še ni. Kod neki hodi
Avitus, gospodar? Kod pot ga vodi?

Sama sta sužnja v atriju oba,
Laletus in Doryphorus. Spočita
z domačim psom za kratek čas norita.

Žival ve, da sta razposajena,
pa njiju šal je že navajena
in ne zameri nič, le zaletava
se zdaj na eno, zdaj na drugo stran —
Vsem trem brez gospodarja lep je dan.

Kar pes zbeži. Prekine se zabava.
Drug drugemu se sužnja smejeta,
saj dobro se oba umejeta,
odkar sta v službi Decija Avita.
Vsak dan tepena in vsak dan sta sita . . .
Kaj hočeta še več! . . . Potihne smeh,
resnoba polastí se brž obeh . . .
Vsak njiju neke čudne ve skrivnosti
in dolgo v prsih jih je nosil dosti.
Doryphorus bi že povedal rad,
kar misli, pa Laletus, v službi brat
starejši, s prstom tiho mu zažuga . . .
„Vse vem!“ — Doryphorus pogleda druga —
„Vse vem, kaj misliš! Najin gospodar
sedaj je tista zagonetna stvar,
o kateri tak naporno premišljuješ;
uganko to, kajne, zaman rešuješ?“

Laletus.

Pa kaj mu je? Kaj praviš?

Doryphorus.

Vedi vrag!

Naš Decius še nikoli ni bil tak!

Laletus.

Čemeren, siten, kisel je, nasájen . . .
Do danes nisem takšnega bil vaju.
Nemara je ponoči slabo spal,
nemara pa je z levo nogo vstal . . .
Čuj, včeraj nekaj brskal je po mizi,
jaz na uslugo stal sem mu prav blizu —
in tresk! najlepša vaza je na tleh . . .
Zaklel je . . . Gnev mu gôrel je v očeh . . .
Obrnil se na peti, v dver je butnil
in jézen za seboj je zaloputnil . . .

Doryphorus.

Kaj hočemo! Gospod je pač gospod,
svobodna volji je njegovi pot!
Vse sme tak gospodar, vse sme storiti,
še sužnja svojega bi smel ubiti.

Laletus.

Res je! Je pač usoda naša to!
Drugače kdaj na svetu je bilo?
In misliš, da ta svet kdaj spremeni se?
Nikdar, tovariš moj, nikdar, nikdar!
Ah, zmerom bo na eni strani gospodar
in suženj bo njegov na drugi strani.
Tako je letos kakor bilo lani
je med ljudmi! Tako bo še poslej
povsod na zemlji in v Emoni tej!

Doryphorus.

Tovariš, tvoj razum filozofuje,
za mojo glavo to je polje tuje.
Ti letaš previsoko že! Haha!
Jaz rajši tukaj bi ostal doma . . .
Zanima me le, kar godi se v hiši . . .

Laletus.

Govori tiho, da te kdo ne sliši!

Doryphorus.

Veš, kaj je Deciju?

Laletus.

Ne vem. Če veš,
povej, če sploh povedati kaj smeš.

Doryphorus.

Ej, ženske, ženske, rečem ti, so krive!
Da, ženske tiste hude so koprive,
na katerih Decij se opekel je,
zato mu žolč tako otekel je . . .

Laletus.

Pst! Tiho, tiše, da te kdo ne sliši!
Kdo ve, če sva sama midva še v hiši.

Doryphorus.

Ne ženske — nego ženska mlada, eh!
da, dekle mlado, lepo kakor greh
je razjezila Decija . . .

Laletus.

Tako?

Kako pa si skrivnost izvohal to?
Tvoj nos si prisvojil je fino spretnost,
bi rekel, da nekakšno že umetnost.

Doryphorus.

Veš, sužnjo Zoe, ljubico imam
v zlatarja imenitni hiši tam
na cesti „cardo maximus“ . . . In dosti
izvem od nje, če prašam jo, skrivnosti . . .

Laletus.

No, in . . .

Doryphorus.

Saj pravim, ženski so lasje
prinesli Deciju sedaj gorjé.
Zlatarjevo je hčerko revež ljubil
že nekaj časa in te dni jo snubil!
In mlad ni več, ne lep naš gospodar,
pa se zanašal je na svoj denar . . .
Pa hči zlatarja rajnega, Marcella,
še mlada, našega gospoda ni hotela. —
K zlatarjevi je hodil dan na dan,
prinašal je darove, pa zaman!
Izsiliti ljubezni ni mogoče
ne kupiti nikoli! Kaj se hoče!
In z dolgim nosom je odšel te dni,
ni marala zlatarjeva ga hči.

Laletus.

In drugega dekle si je izbrala?

Doryphorus.

Vojaku mlademu srcé je dala,
njegova že nevesta je poslej
in žena bo njegova prej ko prej . . .

Laletus.

Zdaj vem, zakaj je Decij slabe volje.

Doryphorus.

Premagan je ostavil bojno polje,
pobil ga tekmeč mladi je vojak . . .
„Vae victis!“ čuti Decij siromak . . .
Verjamem, to so hude bolečine,
bolezen takšna rada ne premine . . .

Laletus.

Ti res vse veš!

Doryphorus.

Kako bi ne, hehe!
ko vse razkrije ljubo mi deklè,
ta zvita Zoe, miška premetena!
Tako vsevedna sužnja ni nobena!

Laletus.

Še veš kaj več? Rad bi še slišal kaj . . .

Doryphorus.

Kar Zoe ve, vem jaz . . . Odkod vem naj?

Laletus.

Pst! Tiho! Tiho! . . . On domov prihaja —
naš gospodar! . . . Kaj pač se spet dogaja
v njegovi duši? Kje je bil? Odkod
je prišel zopet?

Doryphorus.

Béživa odtod
na vrt! Naj jeza prej mu ohladi se,
poprej naj sam s seboj upokoji se!

Izginila sta kakor senci dve,
iz atrija odnesla sta peté
Laletus in Doryphorus boječa.
To bila je nemara njihju sreča!
Razburjen je Avitus. Sam s seboj
baš v prsih svojih ljut bojuje boj . . .

Ko burja v sobo svojo prilomasti,
 duhovi zli imajo ga v oblasti.
 Korake trde meri gor in dol,
 na srcu gloda mu pekoča bol.
 Ko furije podijo se po glavi
 mu jezne misli. Sam pri sebi pravi:
 „Tak torej danes položaj je moj!
 Ne vidim čisto jasno pred seboj.
 Ponosna moja, dražestna Marcella
 imeti za moža me ni hotela!
 Prestar sem zanjo — on je lep in mlad
 in vrhu tega fant je še soldat! . . .
 Osvetim se, prisegam ti, osvetim
 nad tabo in nad tekmečem prokletim!
 Če mož tvoj biti nisem mogel jaz
 pokaj bi on ti zreti smel v obraz!
 Pri Jupitru prisegam ti, Marcella,
 z Valerijem nikdar ne boš živela
 ko žena, slišiš, deklica, nikdar!
 Poprej usode zmane te vihar!
 Ne bode dolgo — pred teboj, Rimljanka,
 razplete sama strašna se uganka! —
 Obstane sredi sobe . . . Kdo odprl
 je dver? . . . Najrajši bi ga strl
 od jeze! Kdo zdaj neprijetno moti?
 V premišljevanju kdo je zdaj na poti?

Doryphorus ponižen ves stoji
 pred njim in k tlom povetil je oči . . .
 „Gospod moj, žrec vas čaka zunaj znani,
 Hermagoras, sovražen med pagani!
 Obiskal nas je danes prvokrat
 in z vami pravi, bi govoril rad!“

„„Naj vstopi hitro.““ — Decius sužnju migne —
 Doryphorus ko piš iz sobe švigne —
 In ta trenutek stopil je čez prag
 mlad, suh in črnobrad možak.
 Ko znanca brž Avitus ga pozdravi . . .
 Ko sedeta, Avitus gostu pravi:

„Amice, da si prišel, sem vesel!
 Lepo je, da vabilo si sprejel
 na ta sestanek! Malo sva si znana,
 čeprav oba emonska sva meščana . . .
 Kristjan si ti, a jaz sem še pagan,
 pa eden kakor drugi je Rimljan.
 In brezduo versko, ki med nama zije,
 želim, da premosti se in pokrije . . .
 Veš, vaša nova vera mi je všeč!
 Veliko že premišljal sem to reč. —
 V Emoni Kristov kult čimbolj se širi,
 moč tajna res se skriva v vaši veri . . .
 Naj nekaj ti pojasni moj korak!
 Emoni zopet bliža hud se vrag.
 Kdo ve, kdo v boju ljutem mrko pade . . .
 In v veri vaši, slišim večje nade,
 življenje lepše vaš ima kristjan
 po smrti nego ga ima pagan,
 zato rej hočem kot kristjan umreti . . .
 Kdo ve, kdo ve, kaj bo na onem sveti!“

Hermagoras.

To je: Ti češ se razpaganiti,
 Avite, in se pokristjaniti!
 Če odpoveš malikov stvar se zmoti,
 potem seveda si na pravi poti:
 Premislil li si dobro vse poprej,
 ne bode morda žal ti kdaj poznej?
 Premislil dobro si, moj sosed Decij,
 kaj poreko paganski vaši žreci!
 Kako se Dindius Priscus bo jezil
 nad mano, ker sem Kristu te vlovil!
 Po vsej Emoni bode te preklinjal
 fanatik Dindius in opominjal,
 svaril pred tabo v mestu bo ljudi,
 naj vsakdo daleč pred teboj beži!
 Malikovalski žreci so goreči,
 v Emoni Priscus je zelot največji . . .
 In če avgur avgura sreča, ga spozna,
 verjemi mi, takoj do dna srcá!

Decius Avitus.

Moj sklep je danes trden kakor skala.
 Boj moja duša je dobojevala,
 in sklenil sem, da niti eden dan
 ne maram biti bedast več pagan!
 Razžalili so me malikovalci,
 emonski ljubi naši prebivalci,
 razžalili so me hudó zares,
 zato pretrgam ž njimi vsako vez!
 Še vera ž njimi naj me več ne spaja,
 združiti čem ž njimi se do kraja!

Hermagoras.

Zahvala ti, nebo! Ker nov kristjan
 sprejema evangelj današnji dan!
 Si li pripravljen, da te smem krstiti,
 smem li z vodo vse grehe ti izmiti?

Decius Avitus.

Da, krsti me in sprejmi me v krščanstvo!
 Iz duše zaničujem vse paganstvo!
 Naj prerodi me, prenovi tvoj Krist,
 da drug bom človek in da ves bom čist!

In Decius poklekne, skloni glavo,
 in čašo vode vzame v roko pravo
 Hermagoras, polije trikrat ž njo
 paganu teme, govori tako
 in moli: „Naj te sveti krst oblije,
 naj dušo tvojo ti umije,
 opere naj jo starih zmot,
 da videl boš k resnici pot!
 Zdaj sveta cerkev tvoja je nevesta,
 zvest bodi ji in ona ti bo zvesta!“

Hermagoras blagosloví nato
 Avita, stisne mu rokó v slovó
 in zopet samega doma ostavi . . .

Avitu prejšnji gnev vzbudi se v glavi,
 korake meri trde gor in dol
 in prejšnja zaskeli ga srčna bol.

In sebi samemu se mož grohoče,
 preti z rokami nekam, skoro joče:
 „Haha! Kaj krst in Kristus tvoj mi mar,
 osveta moja je važnejša stvar!
 Osvetiti se hočem nad Marcello,
 edino to poslej bo moje delo!
 O, pridi, pridi skoro, strašni čas,
 čimpreje plani, divji Hun na nas!
 Razruši to Emono, le razruši!
 Osveta plamení, gorí mi v duši.
 In ko najhujše bo razsajal boj,
 tedaj naklep naj izvrši se moj,
 tedaj ti morda bode žal, Marcella,
 da preponosna nisi me hotela!
 Kaj če bom izdajalec, kaj mi mar!
 Osveta mi poslej je glavna stvar!

III.

Emona vstala danes je zarana,
 čeprav je že od solnca obsejana
 ko Jupiter bi sam bil iz neba
 razsipal doli drobnega zlata.
 Čedalje bolj blesk solnčni vse obseva,
 čedalje bolj narašča sila dneva.
 Iz megle dvignil se je mestni hrib,
 na njem trdnjava rimska isti hip
 zasvetila se v jutra je jasnini.

Dva znanca že stojita na višini:
 Valerius Aelianus in njegov
 prijatelj izza lepih mladih let,
 Primitivianus. Tam moža stojita
 ob zidu pri trdnjavi in strmita
 v daljavo sinjo z bistrimi očmi,
 če kod se kaj sumljivega godi . . .
 Nič ni zapaziti nikoder, nič
 sumljivega, dokoder segajo
 oči, vse mirno in vsakdanje . . . Daleč
 še od Emone je sovražni Hun . . .

V dolino se ozre Primitivianus.
 Pred njima, glej, razširja se Emona
 ko roža bujna na zeleni gredi.
 Od juga, od Nauporta daleč sèm
 čez barje ravno se vijuga reka
 emonska kakor kača velikanska
 pa lena med bregovi nizkimi
 leskeče se na solncu jutrnem . . .
 In tam na drugi strani dvigajo
 v nebo zidovi sinji se gigantski,
 planine mesto branijo visoke
 in sneg leži še tu pa tam na njih . . .

„Poglej, Valerij Aeliane,“ reče
 Primitivianus — „zdaj poglej Emono,
 ko vstala ravnokar je krasotica!
 To mesto naj nam vzamejo barbari,
 divjaki hunski?! Naj porušijo
 cvetočo kolonijo rimsko nam?!
 Ta truda rimskega prelepi plod,
 moči velike naše živo pričo,
 prosvete naše v Noriku pečat,
 Emono belo to naj spremenijo
 v prah in pepel sovražniki čez noč?!“

Valerius Aelianus.

Ne boj, ne boj se mi, Primitiviane!
 Ne vidiš močnega zidu okoli
 Emone? In ne vidiš vrat šesterih
 mogočnih, ki zaklepajo vse vhode?
 V obzidju pa stolpov je dvaindvajset
 napolnjenih z najhrabrejšim vojaštvom,
 ki straži noč in dan! . . . Poslednja leta
 pregledali smo vse utrdbe, vse obzidje
 popraviti smo dali, vse stolpove
 podzidali na novo smo po vrsti
 in vrata mestna vsa smo okovali
 z železjem težkim in ključavnice
 dobile so zapahe velikanske.
 Naj pridejo barbari, pa Emona

se ne boji jih in se ne uda jim;
 pripravljena jih čaka brez strahu
 in sprejme jih z orožjem smrtnim rimskim.

Primitivianus.

Lepo je, da zanašal se na sebe
 in da veruješ v moč utrdb emonskih!
 Saj, če bi ne zaupali sami
 vojaki sebi, kdo pa naj zaupa
 obrambi? . . . Ali poročila moja,
 ki jih prejel sem iz Panonije
 poslednje dni od znancev in trgovcev —
 na priliko tam iz Petovija,
 iz Siserje, Celeje Klavdije —
 Ta poročila črna so, zlovešča.
 Sovražnik novi bliža se in bliža
 nam od izhoda . . . Kar za solncem gre,
 podira in požiga pred seboj
 vasi in mesta, stanovanja kmečka,
 razbojnikuje in mori ljudi
 in onečašča ženske in ubija deco.
 V potokih teče v tistih krajih kri,
 in nihče več ne orje in ne seje,
 in žita ni, ki bi ljudje ga želi,
 vse pomendrala so kopita konjska . . .
 Kako že imenuje se sovražnik?
 Tartare jih nazivajo nekteri
 in drugi Scythe . . . Iz Petovija
 trgovec z žitom piše, da so Huni.

Valerius Aelianus.

Da, Huni, Huni, se nazivajo!
 Emonska legija že tudi ve,
 da Huni tem barbarom je ime . . .

Primitivianus.

Poprej ko misliš, bodo pred Emono!
 In upaš še, da se ustavi jih?

Valerius Aelianus.

Zanašam se v posadke naše moč!
 Hvaležen pa sem ti za poročila,
 ki jih naznanim brž poveljniku,
 da izpopolni si vesti uradne,
 ki jih dobiva iz Panonije.
 Pa pomnožimo še obrambo mesta,
 pa pride nam Nauportus na pomoč
 in Neviodunum, no, in v skrajni sili
 armado celo pošlje Akvileja . . .
 Trdnjavo to-le pred seboj poglej!
 Kako li vseč so ti zidovi silni?
 Tritisoč mož lahko jo brani rimskih!

Primitivianus.

Vse kaže torej, da bo vladal Mars
 nam bojeviti v kratkem po Emoni.

Valerius Aelianus.

No, predno pa nastopi v mestu ta
 bog oboroženi krvavo vlado,
 naj vlada nas še boginja ljubezni,
 cvetoča Venus!

Primitivianus.

Res, čestitam ti!
 Najlepše dekle je v Emoni tvoje!
 Zlatarjeva Marcella je v resnici
 zlato in ti ponašaš se lahkó,
 da Decija Avita si premagal.
 Zmagalec si v ljubezni — ali zmagaš
 v krvavem boju tudi, Aeliane?

Valerius Aelianus?

Čestitam tudi tebi! Horaea
 je dama lepa, umna in — bogata,
 za tebe ko rojena je nevesta.
 Spoštujem jo in čislam jo visoko,
 saj teta je Marcelli moji, torej
 spodobi se, da proslaviva svatbi
 obenem skupaj in na isti dan.

Primitivianus.

Izvrstna misel! Če te Huni divji računov nama ne prečrtajo.
Nič lepšega si ne želim na svetu,
ko s tabo vred se poročiti sam
z nevesto svojo, vdovo Horaeo . . .
Prijatelja sva si od mladih nog . . .
Obrabljena beseda je „prijatelj“,
obrabljena je in ogóljena,
ko star denar, ki že veliko let
po svetu krožil je iz rok v roke . . .
Beseda prazna često je „prijatelj“,
največkrat samo mrtev zvok brez misli,
lupina brez vsebine in brez jedra!
Prijateljev pa živih — kje jih najdeš?
prijateljev resničnih, nesebičnih
in nehinavskih? Išči jih s svetilko
o belem dnevu, morda srečaš kod
med tisočerimi tak zvanimi
res enega resničnega . . . Pa midva
drug drugemu sva prava dušna brata.
Spomini mladih let! . . . Še veš, še pomniš,
kako sva se igrala v Akvileji
na ulici domači bosonoga,
metala kocke po kamnitem tlaku
in kolikrat pretepala sva se
z mladeniči sosednimi? Še pomniš,
kako sva kopala se skupaj v morju?
In neki dan sem bil izginil jaz
pod vodo kakor kamen ne znajoč
še plavati. Utonil bil bi pač,
če ti ne bil bi rešil me, prijatelj.
In še močnejša spajala je vez
oba od tistega trenutka naju,
dokler razgnala naju ni usoda
iz ljube Akvileje v širni svet.
Še v rojstnem mestu ti si bil prisegel
z orožjem v desni Marsu za življenje,
a jaz prisegel sem bogu Merkurju,
ki vlada trgovino in denar.

In glej, čez let petnajst sešla sva spet
 nekdanja Akvilejca se v Emoni!
 Zastavonoša legije trinajste
 ugleden si, Valerius, sedaj
 in splezaš še gotovo više, više . . .

Valerius Aelianns.

In ti si veletržec bôgat, z žitom
 nam preskrbuješ mesto, krušni oče
 takorekoč si naš, Primitiviane,
 a v nečem sva podobna si oba.

Primitivianus.

Da, da, oba sva zdaj zaljubljena.

Valerius Aelianus.

Oba sva nadepolna ženina.

Živahno tekel jima je pogovor,
 ko vračala sta s hriba se navzdol
 in skoro nista vedela samá,
 kedaj dospela sta čez most leseni
 in kdaj dospela sta skoz mestna vrata,
 kdaj cardo maximus ju je sprejel
 v svoj vrvež in v svoj hrupni dirindaj.

In prišla sta na forum, gledala,
 kako so stopali Emončani
 v svetišče Jupitrovo veličastno.
 Ponosno stal je tempelj kameniti
 na sredi trga. Stebri marmornati
 so lesketali beli se pred vhodom,
 stopnice pa vodile so visoke
 navzgor in po pragovih teh
 so tiho se popenjali možje . . .
 Na drugi strani fora pa je stal
 še novi tempelj Mithrov, skoro lepši
 ko Jupitrov. Pomladni žarki solnčni
 odsevali so z marmornatih sten.
 In v tempelj Mithrov so marširali
 emonske legije vojaki čvrsti,

saj vsi častili tega so bogá
iztočnega, simbol svetlobe svete
in pomočnika vsem, ki hrepenijo
navzgor iz teme črne priti k solncu . . .

In šla sta dalje in srečavala
veliko znancev, jih pozdravljala
in jim odzdravljala gredoč prijazno.
In solnce že gorelo je visoko,
metalo žarke svoje na Emono,
pripekalo . . . In šla sta svojo pot,
in glej, v postranski, ozki ulici
sta prišla mimo cerkvice krščanske.
Nekako skromno, skoro še boječe
svetišče to se stiskalo je v kot.
Nekako tuja sta mu še soseda
in neprijazna — Jupiter in Mithra.
Križ, ki nad cerkve sveti se pročeljem,
v Emoni ni še udomačen znak,
pa vendar nove struje je simbol,
simbol je opozicije in boja
prikritega, pa neizprosnega
bogovom starim, rimskim in iztočnim.
In kakor pretorjanci v Rimu tam
odstavljali so imperatorje,
morili jih in izklicavali
so druge ljubljence na prěstol carski
in klanjali se jim, prisekali
zvestobo svojo sveto do — preklica:
tako zakleli so se ribiči
preprosti galilejski Jupitru,
pa dvignili na tron njegov so Krista
za svojega boga edinega
resničnega . . . V Emoni še paganski
oznanjal tega novega boga
in konkurenta vsem Olimpčanom
Hermagoras, duhovnik je krščanski
v tej cerkvici ponižni prav goreče.
In videla sta tudi znanca naša,
Primitivianus in zastavonoša,

kako so šli meščani in meščanke
 plebejskega stanu v to novo cerkev.
 Med njimi sta zagledala strmé
 s Hermagorom zelotom roko v roki
 pagana Decija Avita . . . Čudo!
 In pospešila sta korake svoje
 in majala gredoč sta z glavama,
 premišljevala sta, ugibala,
 kaj pač pomeni danes omen ta.
 In segla še molčé sta si v roké
 in šla narazen, vsak po svoji poti . . .
 Vsak izmed njiju vidi pred seboj
 gredoč podobo isto in enako.
 Vsak njiju vidi zdaj nevesto svojo,
 ljubezen vidi, ki se mu laská
 na eni strani — a na strani drugi
 bodoči boj, ki straši in grozi.
 Ljubezen in nevesta je življenje,
 a boj krvavi s Huni je trpljenje,
 Kaj čaka ju? Življenje ali smrt?
 Bodočnosti je zastor še zastrt,
 usode temne zastor tajnoviti . . .
 Kateri bog bi mogel ga odkriti?
 Dovolj premišljevanja za obá,
 dovolj skrbi imata in gorjá . . .

L. Pintar.

O krajnih imenih.

III.

Schumi ima v II. zvezku Urkunden- und Regestenbuch dve listini, pri katerih se je po mojem mnenju v razlagi krajnega imena zmotil. Pod št. 3 (str. 2) se nam pripoveduje, da je koroški vojvoda Urh leta 1202 podaril Šentpavelskemu samostanu „XX mansus in Karniola in loco qui dicitur Súz et in alio loco qui dicitur Pvhelern“. Pod št. 204 (str. 161) pa čitamo, da je 2. marca 1254 koroški vojvoda Bernard tistih dvajset kmetij, ki jih je bil njegov brat Urh podaril Šentpavelskemu samostanu, iznova oprostil vsakega

vtikanja in vmešavanja od strani njegovih uradnikov v Ljubljani („nostri officarii in Leibaco“) izimši slučaje, ki zaslužijo smrtno kazen — „quod nec officarii nostri nec procuratores nec precones seu exactores alii cum ipsis bonis vel eorum cultoribus quicquam de cetero habeant ordinare, excepto quod si quis in ipsis residens mortis iudicium legitime promeruerit“. — Tistih dvajset kmetij ima listina označenih z besedami „viginti mansos, octo videlicet sitos in P̄vhel iuxta fluvium Leybach et duodecim sitos iuxta ripam Schevze“. To krajno ime Pvehel oziroma Pvhelern tolmači Schumi zadaj v registru (str. 328) s tole opombo: „Büchel, Püchling am Laibachflusse wahrscheinlich Bukalice am Gradašicabache“. Precej čudno je to, da naj bi bil kraj, o katerem listina izrecno pravi, da je ob Ljubljani, pa kar naenkrat Bokalce (Strobelhof) ob Gradaščici in NB.: Bokalce so grad, ki ga pa bržčas takrat (v XIII. stoletju) še ni bilo, — ne pa kaka vas obstoječa iz osmih kmetij. Taka razlaga torej nikakor ne gre, da bi obveljala, in iskati v imenu Puehel sedanje Bokalce, se mi zdi ravno tako ponesrečeno početje, kakor če Valvasor (XI, 565) pri imenu te graščinice namiguje, da pomeni kranjska beseda „bokalce“ toliko kot vrček (Krüglein), kajti tujka iz italj. „boccale“ (vrč ali ročka) je pri nas moški „bokal“ in ker v slovenščini vsak deminutivum praviloma pridrži spol tistega imena, ki mu služi v podstavo, tedaj bi se tak deminutivum v našem slučaju moral glasiti le „bokalec“ ali „bokalček“; neutrum „bokalce“ bi pa dobili samo iz „bokalo“, kakor n. pr. iz krilo krilce (Röckchen), iz steblo stebelce (Hälmchen), iz ogledalo ogledalce (Spiegelchen) i. t. d. Dalje bi pa morali pomisliti. kje naj dobimo kako pojmovno zvezo med krajevnim imenom in malo posodico! — Tisto pa ima Valvasor prav, da je imel kraj ime Bokalce že prej, nego se je grad sezidal, kajti z zidavo gradu je v zvezi samo nemško ime Strobelhof t. j. Štrobljev ali Štrobeljnov gradič, imenovan po ustanovitelju in posestniku Štroblju ali Štrobeljnu; primeri Dominitschhof, Dominiče [sc. posestvo] Dominič ali Dominičev dvorec, po ustanovitelju Petru Dominiču imenovan, pa Dragavanitschhof, Dragovanič' dvorec ali Dragovaničeva pristava; Grimschizhof, Grimšičev dvorec; Matscherolhof (Valv. XI, 363) hat seinen Namen seinem Erbauer zu danken; o gradiču Pungart med Metliko in Semičem, ki ima nemško ime Sternischenhof, tudi pravi Valvasor, da se imenuje tako „nach seinem Erbauer Herrn Sternischa“; pri imenu Ruprechtshof (Ruprč vrh) pa mislim, da se Valvasor (XI, 489) moti, ko pravi: „Den deutschen Namen hat das

Schloß von dem Crainerischen entlehnt, indem selbige Ortsgelegenheit, ehe noch das Schloß erbaut, Ruprezhe vèrch genennet worden“, kajti oboje je videti samostalno in popolnoma vzporedno izvedeno iz osebnega imena Ruprecht ali Rupert (hrod, slava + perah, svetel) in sicer v nemščini sestava z genetivom (Hof des Ruprecht, Ruprechtov dvorec) v slovenščini pa determinacija s posesivnim pridevnikom, ki je napravljen s priponko „-j“, torej Rupert-j = Ruperč. —

Vrnimo se k Bokalcem nazaj;¹ narodu je zdaj, če se ne motim, to krajno ime samo množinsko, torej: od kod? iz Bokalc? kam? v Bokalce, kje? v Bokalcah, in velja povprečno za femininum; mogoče je tudi, da se slišijo poleg njih izjemno moške in srednje oblike Bokalci, Bokalcev ali Bokalca, v Bokalcih, kajti narod dandanes že čestokrat hudo meša, izgubivši dotičnega imena prvotni pomen in pravec. Ker nam ne dostaja listinskih oblik, smo torej precej v zadregi. Recimo, da je bok zaklonjeno mesto konec brda, položen obronek (reber, p o b o č j e) z brda v drago in dolino, nekako očelje dolgega brda, skratka pbrdje — recimo, da je bokati toliko kot bokasto pričeliti na kvišku ali jamasto zaokrožiti navzdol, vendar ne vemo prav, ali naj nastavimo za podlago tvorbo bokač, i, f. ali pa bokalo, a, n., in od teh pomanjševalne oblike bokalca, e, f, ali pa bokalce, a, n. — Pomen mislim, da je na vsak način le „na očelju Lutiškega brda t. j. na obronku konec Lutika ležeč kraj“. —

Schumijeva tolmačba, ki meri na Bokalce, nas je torej nekoliko zavedla na stranpótico; vrnimo se pa k oblikam krajnih imen, kakor jih podaja listina, zopet nazaj. Schevza (Suoz?) mislim, da je Schumi na navedenem mestu (stran 407) pravilno tolmačil s Schuizabach t. j. Šújica, Š[e]vica [ali poševica] pri Dóbrovi, in prav bližina ga je menda zapeljala, da je preskočil kar na sosednje Bokalce. Dočim Schumi včasih kraje ene podaritve v svojih razlagah rad preveč raztrese (glej Izvestja XVIII, 88 in XIX, 124), je v tem slučaju dveh krajev iste podaritve iskal preblizu skupaj, ker ni dovolj upošteval važnega dostavka „iuxta fluvium Leybach“. —

¹ Zgoraj sem rekel, da je ime Strobelhof v zvezi z ustanovitvijo gradu, da ga je dal sezidati neki Strobel. To moram nekoliko popraviti. Zahn (Styriaca II, 281) nam pripoveduje, da je Matija Strobl, deželni svetovalec Kranjski in poštar v Ljubljani, dosegel leta 1669 cesarsko milostno dovoljenje, da sme svoje posestvo „Bokalce“ prekrstiti in preimeti v „Strobelhof“. Kdo je bil ustanovitelj in zgraditelj grada „Bokalce“, potemtakem še ne vemo. —

Ime samo že pa tudi dovolj jasno pove, da se nam ni treba spotekniti ob Bokačce, vsaj imamo vendar vse polno krajev z imenom „büchel“ in iz teh imen je lahko posneti, da je to „hrib“ ali „gorica“ n. pr. Steinbüchel Kamna gorica, Büchel Gorica (v Poljanski občini Novomeškega okraja), Piautzbüchel Pijava gorica, Scheinbüchel Sinja gorica, Büchel Hrib (oz. Gorica pri Koprivniku) Laubbüchel Deleči hrib (D. vrh), Roßbüchel Konjski hrib, Ameisbichl Svamene gorice v občini Pokerče Celovškega okraja in Angersbichl v občini Žihpoljski v Celovškem okraju se imenuje v koroški slovenščini Garhorica t. j. menda [An]gargorica(??) i. t. d. Ko se pa enkrat tega zavedamo, da je „büchel“ = gorica, treba nam je samo poiskati ob Ljubljani nasebino z imenom gorica ali gorice. Kmalu jih najdemo, namreč Notranje gorice, ki jim pa danes po nemško ne pravijo več Büchel, ampak Innergoritz; te Notranje gorice so na levem bregu Ljubljane nasproti od Podpeči in Koslarjevega posestva. — Poleg Büchel imamo v prvi listini še Pvhelern in to je množinski lokal oziroma dativ stanovniškega imena „Büch[e]ler“ t. j. nastanjenec na „piheljnu“ = na gorici, na hribu torej: goričan, goričnik, hribar, hribljan, brdar, brejc (bric) i. t. d. Stanovniško ime kot nadomestilo prvotnega krajnega imena imamo v nemščini, dočim se je v slovenščini ohranilo še prvotno krajno ime, prav tako kakor n. pr. Pichlern Gorice v občini Trdnja vas v Celovškem okraju; Höflern (Dvorjani), a v slovenščini je krajno ime Dvorska vas; Obrern (Gorenjci), a v slovenščini Gorenja vas; Untertöllern (Spodnjedoljani), a v slovenščini Spodnje dole; Unterfischern (Spodnji ribiči) a v slovenščini Ribnica. Vselej seveda „Büchel“ v slovenskem krajnem imenu ni posebej označen z „gorica“ ali „hrib“, ker si pomagamo tudi s posebnimi sufiksi n. pr. Kamna gorica = Kamnica, Kamni vrh = Kamnik. Mi si prihranimo osnovnico „gozd, vrh, hrib“, pa napravimo iz determinativne polovice krajnega imena nov samostalnik, ter pravimo n. pr. namesto hrastov gozd kar na prosto hrastnik. Enako nam služijo krajna imena Bizovik, Gabrik, Cerovec, Drenovec, Javornik, Jelnik, Jelševnik, Leskovec, Svibnik (Hartriegelgehölz) — in Feichtbüchel pri Črmošnjicah nam ni smrekov hrib, ampak kar skratka Smrečnik — in Rotenbüchel v Brdskem okraju kar skratka Črnelo (črnel rot) namesto Črnelo brdo. Primeri še Črni vrh; Bela peč, Sinja gorica, Zeleni breg, Rudeči kal, Črni potok, Zelena jama — z determinacijo po barvi.

(Dalje prihodnjič.)

Josip Premk:

Tobijeve noči.

I.

In star sem že tudi in bolehen, ti pa si zdrav in polnoleten, kaj bi odlašala. Dovolj si živel med ljudmi, ki vedo več nego jaz, mislim, da si se naučil marsičesa, kar ti bo v korist in olajšavo pri gospodarstvu, ki ti je namenjeno. Zato pridi, kajti tudi zaradi Terezinke bi ne bilo lepo, ko bi še odlašal. —

Tako je pisal med drugim Gregor Rakar svojemu sinu Izidorju. Izidor pa je raztrgal pismo na drobne kosce in jih vrgel skozi okno, da so veselo zaplesali v pomladanskem vetru.

„Da bi šel ravno sedaj“ — je pomislil in stopil po sobi dvakrat gor in dol, — „ravno sedaj, ko sem se popolnoma udomačil v tem svetu in živim med temi ljudmi, kakor da sem od nekdaj bival med njimi. — In zaradi Terezinke da se spodobi?“ —

Izidor Rakar je zmajal z glavo in ves obraz mu je postal mračen in nezadovoljen. Stopil je k oknu in spustil zaveso do tal, da so ugasnili v sobi skoro vsi solnčni žarki; nato pa je sedel na nizek divan in se zagledal topo predse. Pramen solčne svetlobe, ki se je ukradla skozi odprtino med zaveso in podoknikom, mu je zlatil zagorelo lice, resno in prikupljivo s tistimi izrazitimi in odločnimi potezami, ki jih navadno ni najti pri mestnih otrokih. In tudi njegovo zdravo in močno telo je pričalo, da je dihal Izidor Rakar od svoje prve ure pa do tistega dne, ko je odšel v mesto, zrak zelenih gor in opojno dišečih travnikov, ki se prešerno razgrinjajo okrog Zabrdja, kjer se razgledava preko drugih daleč po ravnini hiša župana Rakarja. V tej hiši je bil rojen pred dobrimi štiriindvajsetimi leti Izidor, prvi in zadnji sin županje Rakarice, ki je dve leti potem umrla za sušico. Težke dneve je preživel takrat župan Rakar; noč in dan je premišljeval, ali bi se ženil drugič ali ne. Oboje je bilo težavno, pa naposled se je odločil zaradi Izidorja, ki mu ni želel mačehe — da ne, in pri tem je ostalo. Težko je bilo sicer staremu Rakarju voditi lesno trgovino, nadzorovati posle doma in na polju in pri tem paziti še na malega Izidorčka, ki mu je bil v teh težkih dneh edino veselje.

Tako je Izidor dorasel, da je pričel hoditi v vaško šolo, in ko so minula štiri leta, ga je poslal oče v mesto, da nadaljuje, kjer sta prenehala z vaškim učiteljem.

Skoro tri leta je posedal Izidor dan na dan po šolskih klopeh, pa naposled so učeni možje povedali odkritosrčno njegovemu očetu, da z Izidorjem ne bo nič in je vsekakor boljše, da ga oče napoti kam drugam. In oče Rakar je poslušal njih modre nasvete in je storil, kakor so mu rekli. Od početka je bil sicer nekoliko žalosten, kajti od nekdanj je nosil v srcu željo, da bi postal Izidor kaj več kot navaden zabrdski kmet, pa naj bi bil že potem to ali ono; naposled pa se mu je zazdela ta nesreča popolnoma umestna. Kar je pričel oče, naj nadaljuje sin in po tem se je ravnal ves čas po onem dnevu, ko ga je pripeljal iz mesta.

Jemal ga je s seboj po kupčijah in Izidor je kazal kmalu za trgovstvo in tudi gospodarstvo veliko zanimanja, nadarjenosti in sposobnosti. Marsikako manjše opravilo je opravil že brez očeta, dasi mu je bilo komaj šele šestnajst let, in stari Rakar se mnogokrat kar ni mogel načuditi spretnosti svojega sina, ki je bil za svojo mladost čudno resen in premišljen. Ako ni hodil po polju ali med hlapci, ki so dovažali les od žag in ga odkladali na prostnem dvorišču, je sedel v sobi poleg očeta, listal po trgovskih knjigah in zdajpazdaj povprašal očeta to in ono, kar mu je stari Rakar vedno dobre volje razložil na dolgo in široko. In Izidor si je zapomnil vse; marsikje je že nadomestoval očeta, posebno, ako ga ni bilo doma, je tekal kakor najnezaupljivejši gospodar okrog poslov, ki so si že takrat prerokovali, da bo pod „mladim“ težavneje služiti.

Z drugimi vaškimi fanti se ni pajdašil, ne iz zavesti, da je nekoliko bolj naobražen, niti iz napuha, da je sin najbogatejšega posestnika v Zabrdju, ampak bil je že po naravi nekako bolj tih in sam zase, česar njegovi nekdanji vaški sošolci seveda niso prezrli in so ga pričeli gledati sovražno, tem bolj potem, ko se je pričelo govoriti, da gleda za Terezinko. Tudi oče Rakar je zvedel o tem, pa mu ni nič rekel, ker od početka ni niti verjel; a ko je o neki priliki zalotil mlada zaljubljenca sam, je izpregovoril z Izidorjem resno besedo. Na tihem si je sicer želel, da bi ostalo pri tem, dasi sta bila zdaj še oba mlada, a če bi že kdaj prišlo do tega, da pride v hišo gospodinja, bi bil gotovo tudi on predvsem za Terezinko, ki je bila tiha in pridna in obenem hči precej bogatega Drmalca, najboljšega Rakarjevega prijatelja še izza mladih let.

Tistikrat je bilo Izidorju devetnajst let in bogve, kako da je prišlo na um staremu Rakarju, da bi storil zdaj kakor drugi trgovci in poslal svojega sina edinca v tujino na trgovsko šolo, da bo potem lažje in z večjo spretnostjo vodil težavno lesno trgovino.

Povedal je Izidorju, kako in kaj je sklenil in ta mu ni odrekel, dasi se je težko ločil od doma in — Terezinke.

Prve dni se mu je pač tožilo v šumnem, daljnem mestu po vsem, kar je gledal in vžival doma, a kmalu se je tej otožnosti pridružila še druga nejasna bol, ki je povzročila, da je v njegovi duši bledela Terezinkina podoba bolj in bolj . . . Izpočetka se je prestrašil tega čustva, a čim bolj se je trudil zatreti vsako misel, ki ga je spominjala hčere njegove gospodinje, tem bolj je čutil, da je stopil na čisto novo pot, ki ga je omamila vsega, morda baš zaradi tega, ker mu je bila dosedaj popolnoma tuja . . . Ali tistega zagonetnega hrepenenja, ki ga je poklicalo včasi sredi noči, ni zatrl noben pomislek in noben sklep, da si je naposled moral priznati, česar se je od početka tako bal: Helena, hči njegove gospodinje, je priklenila nase vso njegovo dušo. Še vedno so bila sicer njegova pisma, ki jih je pisal Terezinki, vsa topla in žarka, a vse tiste besede, ki jih je pisala njegova roka preprosti deklici v daljšo domovino, je šepetalo srce njej, ki je bivala v njegovi bližini.

Tako se je zgodilo, da se je navezal na Heleno in njeno mater bolj, kot si je kdaj mislil. Večkrat mu je bilo težavno, kajti zdelo se mu je mnogokrat, da se je slep udal vetrovom, a naposled se je poslovil od pomislekov in je živel ves le njej in svoji mladi sreči . . . Domovino je gledal le še, kakor skozi motno steklo, in čim dalje časa je bival od nje, tem bolj mu je postajala tuja. Njegov dom je bil sedaj pri njej, ki jo je ljubil z isto mogočno ljubeznijo kakor prvo leto, dasi ga je s svojo lahkoživnostjo mučila mnogokrat do obupa, a ravno zaradi te svoje skrivnostne nedosegljivosti se mu je zdela vedno še vsa tako zagonetno lepa kakor prvi dan. —

Izidor Rakar je slonel na divanu in prsi so mu sople nemirno, kakor da čutijo vse spomine, ki se pode preko njegovih vročih možgan.

— In zdaj naj jo pustim in grem! — je pomislil zopet in se iznova zatopil v svoje težke misli.

Naposled pa je vstal nenadoma, kakor da je v svojem sklepu gotov in se je napotil preko hodnika naravnost v njeno sobo.

Ko je vstopil, je stala Helena v domači višnjevi obleki pred zrcalom in si je vpletala v temne lase kričečo rdečo pentljo. Ko se je okrenila proti Izidorju, je padla na njen obraz vsa zlata solnčna luč, kajti okno je gledalo proti vzhodu in tako jo je videl Izidor tisti hip še vso lepšo, kakor je bila v resnici.

Stopila mu je nasproti, mu smehljaje podala roko in ko ga je pogledala v oči, je nagnila glavo nekoliko nazaj, da se ji je vitki

vrat lahko napel, česar Izidor, kar je Helena že vedela, ni smel videti. In tudi tisti hip je naglo pritisnil svoje ustnice na njeno dehtečo belo polt, nato pa je sklonil glavo in razgrel vse njene razgaljene prsi z blaznimi poljubi.

„Ti si danes grozen, Izidor!“ ga je naposled lahko odrinila od sebe in mu zapretila z drobnim kazalcem, a hip nato je že zagrebla svoje prste v njegove dolge mehke lase in ga krčevito stisnila k sebi.

„A včeraj si bil zopet ljubosumen. Kako si čuden. Že štiri leta me poznaš, pa si še vedno tak kot prvi dan,“ ga je pokarala in kaznovala z resnim pogledom. „Še vedno si tako otročji! Kaj si morem, ako me sreča ta ali oni znanec in me spremi do doma. Ti pa seveda gledaš z okna tako črno, kakor da hočeš razsuti nad mojo glavo žveplo in ogenj.“

Izidor je gledal v preprogo, ki je tekla preko sobe v lahnih gubah, tupatam že precej oguljena, nato pa je povzdignil pogled k njej in ji odvrnil zamolklo:

„Toda ti tvoji znanci so vsi tako mladi, Helena!“ —

Helena se je zasmejala in ga lahko udarila v lice.

„Pusti take misli, Izidor!“ — mu je šepnila — „ti veš, da sem samo tvoja in da ostanem vedno vsa tvoja.“

Izidor je nekoliko pomolčal, nato pa je stopil k oknu, se naslonoil na podboj, da je padla njegova senca daleč po sobi in stresel z glavo, da so se mu vsuli mehki kodri globoko na čelo.

„Pa kaj ti je danes?“ ga je vprašala Helena nekoliko začudeno in se mu počasi približala.

Izidor je zamahnil z roko in stopil razburjeno po sobi gor in dol, potem pa je naenkrat zopet obstal pred njo in ji povedal z mračnimi očmi:

„Domov pojdem! Še nocoj morda . . .“

Helena je razprla oči in ustnice in sklenila roke na prsih.

„In kdaj se vrneš?“

„Pravzaprav bi se ne smel nikoli več —“

„Nikoli več?“ ga je prekinila Helena osuplo in zardela do drobnih ušes.

„Toda jaz pridem zopet,“ je nadaljeval Izidor še precej mirno, — „pridem, če moram tudi za vedno pozabiti, kje sem se rodil. Saj me razumeš in veš, zakaj moram tako. No, stari ljudje so pač čudni, kaj hočeš, in moj oče ni izjema. Pojdem in mu povem, da mislim ostati v mestu, da se mislim poročiti s teboj in potem naj stori kar hoče.“ —

Helena ga je poslušala s povešenimi očmi, nato pa ga je prijela za obe roki in posadila k sebi na starikav divan.

„Da, tako stori, Izidor! Povej mu, da ne moreš več živeti na deželi, da tudi jaz nisem vajena in bi se oba grozno dolgočasila. Kar ti je namenil, naj ti da, saj si edinec in rad te ima, kakor je videti, gotovo ti ne odreče. In potem — potem se lahko poročiva. Drugače pa, saj veš, da ni mogoče!“

In nato je ovila obe roki okrog njegovega vratu in se nagnila nazaj tako, da je počivala njena glava v njegovem naročju.

Izidor Rakar je čutil toploto njenega vratu in hrbta in jo je poljubljal hvaležno, desnica pa, ki jo je položil na njeno belo roko, se mu je tresla.

„Ti si dobra, Helena, vse storim in potem se vrnem —“

Tako se je zgodilo, da se je drugi večer odpeljal na kolodvor. Kupé je bil skoro prazen, dva starikava gospoda sta dremala tam na drugem koncu. Izidor Rakar pa je stopil k oknu, kajti v prsih je čutil tako težko tesnobo, da bi najraje zopet zapustil kupé in odhitel skozi pomladansko noč nazaj k njej, ki je bila tisti hip začetek in konec vseh njegovih misli. Z neodoljivo silo jo je zaželel še enkrat poljubiti na mehke ustnice in jo poprositi še enkrat, naj se mu ne izneveri, pa kolesa so že zaškripala in vlak se je začel pomikati s kolodvora.

Izidor Rakar je zamižal, kajti v očeh je začutil skelečo toploto, nato se je stisnil v kot in podprl glavo z obema rokama. Žilice v sencih so mu utripale in v možganih je čutil, kakor da se mu širi za čelom neka težka sopara. Misli so mu bežale vse zbegane druga preko druge: zdaj so za hip obstale nad rodno očetovo hišo, a takoj nato je že vžival lepoto tega ali onega davnega večera, ko sta se sprehajala s Heleno tam zunaj mesta po tihi mračni aleji sama s svojo mlado srečo, a potem se je naenkrat zopet spomnil te ali one težke noči, ko je preklinjal njo in sebe zaradi njene lahkoživnosti, ki ji ni dala, da ne bi občevala z marsikom prav tako ljubeče in laskavo kakor ž njim . . . Sicer ga je znala prikleniti na se, da je kmalu pozabil na vse sklepe, ki so se mu porodili v duši v jezi in žalosti, a prišli so zopet trenotki dvoma in težke negotovosti, ali ga ljubi resnično ali le vara, kar je tiralo Izidorja skoro do obupa. Ob takih trenotkih je pač mislil na dom, na prijazno vasico Zabrdje, kjer ga pričakuje Terezinka. —

Izidor Rakar je skoro planil pokonci, kakor da se hoče siloma iznebiti tega neljubega spomina in je pritisnil vroče čelo na hladno šipo.

Vlak je hitel preko polja, gubečega se daleč tja v noč. Svetle iskre so švigale kakor velike kresnice mimo brzozavnih drogov in nebo je bilo jasno, vse zvezde so gorele na njem in gledale na zemljo kot skrivnostna belkasta očesa. Gledal je na visoko nebo in prvič v življenju se mu je zazdelo, da je takrat v rani mladosti izgrešil svoj pravi cilj. Ni se sicer jasno zavedal, kako pot bi si bil moral izbrati, a na vsak način tako, ki bi ga ne tirala nazaj v Zabrdje. To je čutil nocoj tako razločno kakor še nikoli. Ljubil je sicer tisti kraj, kadar je v samotnih urah mislil nanj v tujini, z veseljem je gledal v sanjah ponosno zidano hišo, ki je med vsemi najlepša in je namenjena njemu z vsem, kar ji pripada — a da bi moral ostati v njej do smrti in se ubijati z dolgočasno kupčijo, kakor sedaj oče Gregor, to se je zdelo Izidorju tako nemogoče, kakor da bi kdaj pozabil na svojo lepo Heleno. In če bi ga hotel oče k temu prisiliti? Če bo neizprosno in trd v svojem sklepu, kakor je bil mnogokrat pri kaki stvari, za katero se je resno odločil, kaj potem?

Rakar je stal pri oknu, ki se je zdajpazdaj lahko streslo in gledal v daljo, kjer se je tupatam zasvetila kaka luč, njegove misli pa so bile že tam daleč za gorami, tam daleč v preteklosti, ki se je nerad spominjal in ji je skušal zdaj kakor za poizkušnjo zopet podati roko. O tistih dneh je sanjala njegova duša, ko je kot devetnajstleten mladenič gojil tako nizke upe, da bi jih skoro dosegel z roko. Takrat se je pričel zavedati popolnoma, da postane nekoč najbogatejši posestnik v Zabrdju, da si bo izbral družico in živel z vso dušo le v blagodat svoje rodbine. In tudi Terezinka je mislila tako; kajti vse, kar ji je govoril, je bila tako sveta resnica, da bi bil prisegel nanjo sam, upala je ž njim in skrivala kakor on pred drugimi sladko skrivnost, ki sta si jo povedala pozno v noči na kresni večer. Takrat je Izidor prvič poljubil dekliške ustnice in ko mu je pogledala s svojimi velikimi plavimi očmi boječe v obraz, se je sklonil k njej drugič in jo poljubljal ves srečen v tiste brazgotine, ki jih je pustila bolezen v njenem obrazu. Nikoli nista vžila tako lepih noči, niti tisti večer, ko se je poslavljal in odhajal v daljno mesto na trgovsko šolo, ni bil več tako iskren, dasi je čutil sam, kako težko se loči od nje . . .

Zdaj so minula od tega že skoro štiri leta in pol, pa Izidor Rakar se je vendar spominjal tistih modrih oči, ko ji je podajal roko, in tudi tega se je natanko spominjal, da je drugo jutro gledala za njim z vežnega praga, dokler ni voz izginil globoko v dolini.

In zdaj so ga ti spomini samo jezili, ker je spoznal, da je bil takrat neizkušeni mladenič in da je bilo vse le nekaka igrača, ki jo hočejo drugi sedaj uresničiti . . .

Stisnil je ustnice in odstopil od okna; nato je razgrnil porušnik in legel ter zatisnil oči.

In kmalu je videl zopet pred seboj svojo prekrasno Heleno z labodjim vratom in vročimi ustnicami, ki mu jih je darovala vselej, kadar je bil žalosten ali otožen. Iztegnil je roke, da jo hoče potegniti iz tujine s seboj, nato je zavzdihnil globoko in se obrnil v drugo stran, vlak pa je bežal bliže in bliže proti njegovi domovini.

(Dalje prihodnjič.)

R. Jakopič:

IV. jugoslovanska umetniška razstava v Belgradu.

Zopet enkrat so se ugnezdili jugoslovanski umetniki v onem gostoljubnem kraljevem mestu nad Savo, ki jih je že pred leti tako prisrčno in sijajno sprejelo.

Bilo je leta 1904., za časa kronanja Nj. Veličanstva kralja Petra, ko se je vršila poleg drugih slavnosti tudi otvoritev I. jugoslovanske umetniške razstave. Prvič so se takrat zblížala jugoslovanska plemena v skupnem kulturnem delu, prvič jim je bila tu dana prilika, se med seboj spoznavati in preudarjati, koliko more dati drug drugemu, koliko more pričakovati drug od drugega. Odpri so se jim široki razgledi v bodočnost, ko naj v skupnem prizadevanju vzcve skupna samostojna kultura. To so bili bogati, zlati dnevi, prepojeni z navdušenjem in nadepolno gorečnostjo. Radostno delo, prisrčno sporazumljenje in veselo uživanje je rodilo v marsikom ponosne, zmagovite sanje, ki naj razlivajo po njem moč k vztrajnemu boju za bodočnost. Kajti resničnost je trda ukazovalka, ki zabranjuje popolno izražanje čiste volje, ki izrablja najboljše moči za negativno delo; kar ostane za pozitivno izpolnitev, je le prav malo in mnogo energije in zatajevanja je treba, zadovoljiti se z majhnim in vztrajno polagati skalico na skalico, da se vendar enkrat — morda čez mnogo, mnogo let vzdigne veličastna stavba, katero si sanja duša v svojih svetih urah.

Razstava je bila namenjena v proslavo kronanja kralja Petra. Pa takoj po njeni otvoritvi smo čutili, da so slavnosti kronanja bile le prilika, pospešiti ta kulturni čin jugoslovanskih narodov, da pa bi se isti moral izvršiti prej ali slej iz notranje potrebe, in zato je samoobsebi umevno, da ni moglo ostati pri tej prvi razstavi, ampak da so se že takrat umetniki med seboj sporazumeli v svrhu nadaljevanja takih in enakih umetniških prireditev.

Ta slučajno vprizorjena razstava je torej važen dogodek v jugoslovanski zgodovini umetnosti. Zasluga za njeno izvedbo pa gre srbski omladini, ki je v svrhu uresničenja srečne svoje misli stopila v dotiko z jugoslovanskimi umetniki in s srbsko vlado.

Razstava je bila deljena strogo po narodnostih v štiri glavne oddelke in je pregledno in odkrito kazala umetniško površje in značaj posameznih jugoslovanskih plemen z vsemi njih slabostmi in vrlinami. Kaj naj rečem o njenem splošnem učinku? — Začudenje, razočaranje in presenečenje! — Mnogo evropskega blaga in le malo narodnega duha, več kot treba tuje priučene civilizacije in le malo duševne globokosti. V pusti povprečnosti tuintam raztresena, pa od nje vendar ne zadušena in izbrisana nekatera dela zavednih, po samostojnosti borečih se umetniških individualitet. In te umetniške potence so bile poroštvo za bodočnost in so upravičevale navdušena upanja, ki so ozarjala to I. jugoslovansko umetniško razstavo. —

Začetek je bil torej storjen, nadaljevanje je bilo naravna posledica. Že čez dve leti se je otvorila II. jugoslovanska umetniška razstava v Sofiji. Za njeno izvedbo je poskrbela med tem časom ustanovljena jugoslovanska umetniška zveza „Lada“, ki je pozneje priredila tudi III. jugoslovansko umetniško razstavo v Zagrebu. Še odločnejše, kakor na prvi, pojavilo se je zavedno stremljenje posameznikov na sofijski razstavi, medtem ko je bil uspeh III. jugosl. um. razstave v Zagrebu precej neznat. Manjkalo ji je tistih moči, ki so nepogrešljive za uspešen razvoj jugoslovanske umetnosti.

Spominjam se na tem mestu še ene razstave — brez števike. — Vršila se je v Belgradu takoj po zaključku sofijske. Bila je tudi umetniška — izbrano umetniška, tudi je kazala odločno svoj jugoslovanski značaj, ampak ta razstava ni bila oficijelna stvar: priredili so jo nekateri umetniki — sicer umetniki, katerih imena se imenujejo na prvih mestih, kadar se govori o jugoslovanski umetnosti, pa vendar le samo — umetniki. Zato je propadla in se je izbrisala iz jugoslovanskega spomina, kakor se dandanes izbriše vse, kar izvira iz enostavnih in jasnih nagibov. Omenjam to razstavo le radi

tega, ker mi, primerjajoč jo z drugimi jugoslovanskimi razstavami, žalostno priča, kako neobčutljiva je masa za čisto umetnost in kako malo razumeva visoke namene, katerim umetnost v resnici služi. O teh namenih sem že večkrat govoril in tudi v bodoče ne bom opustil izražati svojih misli o tem predmetu. Ti nameni pa so identični z najvišjimi cilji, po katerih naj človeštvo stremi, da izpolnjuje svoj naravni poklic, in kakor je dolžnost posameznikov, vedno delati na to, da se zavest o teh ciljeh vcepi v človeško družbo, ravno tako potrebno je skrbeti, da se udomačijo sredstva, ki vodijo do njih. In eno najvažnejših sredstev je umetnost — se ve le tedaj, kadar se javlja povsem čisto in brez postranskih namenov. —

Res, daleč smo prijadrali tekom tisočletij, odkar obstoji človeštvo! Skoraj je osvojena že vsa zemlja, omrežena je s tisočeriimi prometnimi nitmi, zaslužnjene so naravne sile in tisočere iznajdbe so nam na razpolago, da služijo naši udobnosti in našim potrebam po nagizdi. Poleg tega pa je duh človeštva v posameznikih raziskoval najgloblje skrivnosti in resnica in notranja svoboda je že v marsikaterem izvoljencu slavila sijajne zmage; vendar pa še nismo tako daleč, da bi se povzpela množica do čistega spoznanja človeške dostojnosti in človeške dolžnosti. Ravno iznajdbe, na katere je naše XX. stoletje tako ponosno, oziroma njih zloraba, so dovedle družbo do najstrastnejšega negovanja svojih telesnih potreb na škodo duševnih in sicer v takim obsegu, da teh skoraj več ne občuti. Zato so tudi umetniške priredbe kot take le nekaterim duševni vir, iz katerega črpajo z veseljem, hrepenečim srcem. Tako pa vendar ne sme vedno ostati! Pridobitki človeškega duha so namenjeni vsemu človeštvu, in jako slabo znamenje bi bilo za kulturo dvajsetega stoletja, ki stoji na eni strani tako visoko, da hoče seči do zvezd, ako bi bila ista kultura na drugi strani tako slabotna, da bi ne mogla dati vsem v last enega najzlahtnejših cvetov človeškega duha. Ta cilj leži sicer še v daljavi in je v sedanjih razmerah dosegljiv samo po ovinkih, ki jih pa moramo odobravati, če se nočemo odpovedati konečnemu uspehu. Zato je tudi dopustljivo, celo razumno in pedagogično, če se obdajajo take umetniške priredbe z nekim zunanjim sijajem, ki nikdar ne zgreše svojega vtiska na množico. Da se pri tem ne pozabi pravi namen takih prireditev, zato morajo skrbeti umetniki.

(Konec prihodnjic.)

*o koncu mi bilo.
1912*

Dr. Niko Zupanič:

O prazgodovinski etnologiji Trojade.¹

Homerovi epi delujejo čarobno na čitalca in zato se je prosvetljeni svet vedno živo zanimal za trojanski problem. Posebno se je vprašalo po zunanosti in narodnosti starih Trojancev. Videti in spoznati ljudi, ki jih omenjajo pripovedke iz trojanskega kroga, smatral je Sokrat za blaženost in srečo, in bizantinski car Izak Porfirogenit je napisal delce o fizijognomijah in značajih Trojancev in Helencev, ki so se krvavo borili okoli Troje. Izgleda pa, da je karakteristika tega najbrž plod domišljije in Sokratova želja je izpolnjiva samo po smrti na onem svetu.

Popolnoma je razumljivo, če je moderno znanstvo skušalo najti pota, po katerih bi prišlo do spoznanja etnične pripadnosti prazgodovinskih Trojancev. Arheologa Perrot in Chipiez sta smatrala Trojance za helensko, prazgodovinarja H. Schmidt in A. Körte za tračansko in jezikoslovec P. Kretschmer za tračansko-frigijsko pleme; K. Blind je videl v starih Trojancih celo odrastek germanstva. Ker pa ne poznamo jezika prazgodovinskih Trojancev in ker se nam ni ohranilo nič sodobnega o njih zapisanega, je krenil R. Virchow na pravo pot, da je proučeval ostanke kosti Trojancev iz raznih mest Trojade in iz raznih dob, da izpregovore neme lobanje o svojem pokolenju in narodnosti. Četudi se je omenjeni učenjak mnogo trudil in mnogo razmišljal o tem, kaj odločilnega in gotovega vendar ni mogel povedati. Pripomnil je samo, da se mu vidi odprti čelni šiv na lobanjah iz Hisarlika dober, mogoče zanesljiv znak arijskega pokolenja. Vendar ostane mojstrskemu opisu, meritvi in risanju lobanj in dolgih kosti trajna vrednost ter se more, slično objavljenemu arhivskemu materijalu, vporabljeni in kritično izkoriščati za nadaljnje zgodovinsko-etnološke študije.

Na podlagi antropometričnih in arheoloških podatkov, kakor tudi z ozirom na novejša zgodovinska in arheološka raziskovanja sem poskusil tudi jaz rešiti prazgodovinski problem etnične pripadnosti Trojade. Tu je bilo treba upoštevati v prvi vrsti človeške kosti iz Troje in Timbre (Hanaj-tepe) približno iz dobe 3000—1200 pred Kr. Pri tem se je izkazalo koristno, vzeti na pomoč tudi najsta-

¹ Predavanje na XLII. kongresu „Nemškega antropološkega društva“ v Heilbronn, dne 8. avgusta 1911.

rejše pisane vire, kolikor se je dala dognati njih zveza s prazgodovinsko etnologijo Trojade. In prišel sem do spoznanja, da je treba zmanjšati vlogo indeksa cranii, kateremu je pripisoval Virchow največjo važnost; nasprotno pa je zelo velikega pomena izračunanje telesne višine iz mer dolgih ekstremitetnih kosti. Nadalje se ne sme teren proučevanja zožiti na pretesen prostor, takorekoč na eno točko, kakor je to delal Virchow, ampak je treba upoštevati vsaj sosedne dele Egeje (Kreta) in Balkanskega polotoka.

Naj mi bo torej dovoljeno, da vam povem rezultate svoje razprave,¹ katere prvi del je že tiskan in objavljen v srbskohrvatskem jeziku, seveda z ozirom na zelo kratko odmerjeni čas — v najkrajšem posnetku brez popolnih momentov dokazovanja.

Vobče so se prazgodovinski Trojanci odlikovali po prognatiji, mali rasti, dolihocfaliji, platiknemiji, robotosti in hrapavosti ekstremitetnih kosti. Našel se je tudi slučaj širokonosatosti (skoro katarinija) in slabo razvitih čelnih grb pri moških kakor tudi trochanter tertius. Kompleksije se seveda ni nič ohranilo, ali z omenjenim morfološkim opisom se dosti dobro strinja hipoteza, da „Fojnikes“, katere omenjajo grške pravljice na bregovih Egejskega morja in v notranjosti Balkanskega polotoka, niso bili priseljenci iz Palestine, ampak ostanki predhelenskih rdečkastorjavih (rdečkasto-kostanjevih) avtohtonov. Skratka: zunanost prazgodovinskih Trojancev se nikakor ne vjema s prvimi opisi arijskih narodov pri njihovem prihodu v dežele južno od evrazijskega gorskega pasu (Alpe — Karpati? — Balkan — Jajla — Kavkaz — Hindukuš — Pamir). Nasprotno, vsaka kost protestira proti pripadnosti Trojancev h ksantodolihocfaliji² (svetla kompleksija, podolgovata lobanja, visoka rast, ortognatija) severnih narodov. Že samo telesna višina prazgodovinskih prebivalcev Egeje, ki je povprečno merila pri odraslih moških v Trojadi 1596 mm, na Kreti 1625 mm, (ali pa samo 1498 mm na podlagi izračunanja po kosteh iz nekropole Hagios Nikolaos iz dobe Early Minoan III), govori zelo za to, da vsaj v premikenski dobi ni bilo tam niti Helencev niti vobče naroda, ki bi bil govoril arijski jezik. Naj večina misli kakor hoče, mi se trdno oklepamo nazora,

¹ N. Županič, Trojanci i Arijevci. „Glas srpske kraljevske akademije“ LXXXVI. Belgrad 1911, str. 167—290.

² Antropološki termin „ksantodolihocfalija“, ki znači isto kakor „Reihen-gräbertypus“ = „tevtonski tip“ = „kimrijski tip“ = „germanska rasa“ = „nordijska rasa“, je uvedel avtor v znanstveno literaturo na predavanju v dunajskem antropološkem društvu 28. februarja 1907 (Sitzungsberichte der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Jahrg. 1906/7, str. 21—24).

da je ob času prihoda arijskih (indoevropskih) narodov v predele na jugu od evrazijske planinske pregrade obstojala korelacija — seveda neprirojena in samo začasno spajajoča — izmed jezičnega idijoma in fizičnega tipa. Ta vzajemna odvisnost je bila tem jasnejša in očitnejša, čim bolj se oddaljujemo od velikega preseljevanja narodov na kraju antičnega veka nazaj v prvo, drugo, tretje tisočletje pred Kr. Razen v nekih predelih severne Nemške, Danske, Skandinavije, Britanije in severozapadne Rusije danes ni več čistih Arijev, ker so drugod haotično pomešani z drugimi plemenskimi elementi.

Na podlagi tega, kar je bilo povedano o fizičnem značaju prazgodovinskih prebivalcev Trojade, bi se jih moglo smatrati za neke vrste protomorfnu, ali vsaj v starejši fazi — sredozemsko pleme, z nekoliko negroidnim izgledom. Platiknemija, robotost in hrapavost ekstremitetnih kosti spominja na prebivalce v Walesu in na južnem Francoskem iz pozne paleolitske in rane neolitske dobe. V tem mišljenju nas podpira tudi okolnost, da so se tudi drugje v Evropi nahajali v neolitski in eneolitski dobi negroidni elementi, kakor n. pr. v Normandiji, v Švici in na Kranjskem (stavbe na kolen na ljubljanskem barju). Tako je zelo verjetno, da spominjajo črne glavice, kakor tudi predstava predpasnika, obročev na nogah in brazd na temnih sohicah iz prazgodovinske (pozno neolitske) postaje Butmir v Bosni, na življenje avtohtonov z negroidnimi črtami.

Naposled bi omenil, da se mi prazgodovinsko prebivalstvo Trojade in Egeje ne zdi enotno, ampak sestavljeno iz najmanj dveh plemenskih elementov, iz nekega negroidnega skoraj pritlikavega, ki je bil menda prastar avtohton, in iz močnejšega okrogloglavega, ki se je priselil nekako v eneolitski dobi od vzhoda v Trojado in Egejo.

Na podlagi tega, da je v egejskem svetu med avtohtoni konstatiran drobn in mali element, se lahko trdi, da ni produkt domišljije brez realne podlage, če se v grških mitih omenjajo Pigmeji in umni Daktili, ki so se bavili v gorskih dolinah z metalurgijo, ampak da sloni njih omenitev na etniških razmerah prazgodovinske dobe v Trojadi in Egeji.

Književna poročila.

Anton Klodič-Sabladoski, Livško jezero. Epska pesem. Na svetlo dal v kom. zalogi Nar. tiskarne v Gorici Maks Klodič-Sabladoski. 1912. V. 8°. 142 str. Cena broš. 2 K, po pošti 10 v. več.

Vohuniti za genezo tega dela se ne obrestuje: bajka o hudiču, ki je zgradil most in zahteval zato prvo živo bitje, idoče čezenj, — zvitih Čedadci pa zatoče hleb kruha in spustijo za njim sestradanega psa — bi bila lahko našla skromen kotiček v Gabrščekovi zbirki soških pripovedk. Nič drugače ni s pravljico o livškem gradu, sicer jako hvaležno snovjo. „Če ne izgubodeš potrpenja, ko bom pravil, točen dadem ti odgovor“, ljubi bravec in še ljubša bravka, o vsebini eposa, čigar dejanje se zamotava in razpleta v slovenski Benečiji za časa križarskih vojsk. Uzurpiram obenem pravico, emajlirati naslednje vrstice z eposovimi besedami:

V tistim času je vzorpoljano med Kolkom ino Matajurjem krila jezerina; iz nje je kipel v znatnej visosti osredek, kder je gospodoval vitez Srečko. Njega brumna hči Vida, vzordekline lepša divne vile, grede pravkar z otcem, poslovišči se od majke, v čedajski samostan na višo izobrazbo; s potoma jo, prišedšo vsled Belčeve splašbe v smertno opasnost, reši vzormladenec vitez Cvetek, postavši slučajno poleg, ves vdolben v misli. Po nekaj letih življenja deklina z nova ugleda mladca, zaljubita se drug v drugega, ino koncem koncev jo je njegov gled s pomágo lovca Topolovca obretel (našel). Sada ponameri po kratiki svoje stope v grad na snubo ino vnišči izreče prosbo za njezino roko. Otec tedà v majke pričo dade svoje slóvo, no počakata naj tri leta, dokič se deklina nekoliko razvije . . . Kraj Soče stanujoči, užasni, moroželjni klativitez Botenštajn, izvedevši za Vidino lepoto, sklene ugrabiti jo na vsak način. Zaslutivši o teh černih namerah, se vitez Srečko zmeni z mladoženjo Cvetkom, da se hčejo braniti hrabrim srcem neznabožca, ako jim ide ob jih živót. Med gromotreskom razdere šestorica roparjevih možev lopatami in topori sip, tako da jezerina odteče ino približavši se po kopnem pripleza razbojnik do grajskega pojasa, kar ga Cvetkova verenica ubije s skalo; ostali vrági pa ranjeni pocepajo v mužo in blato. Zdaj prihiti brhki zaročenec s svojimi momci in vsi ga sláve kot rešitelja (?!). Po zvijačni razrušbi razbojnikovega gnezda postavita srečni ženih ino lepa novica v osušeni jezerinski votlini, slični livku, novo hišo in cerkev . . .

Starodavna je torej snov in to bi bil lahko njen čar, ko bi ne bil starodaven tudi jezik, kakor se da približno spoznati iz gornjih podatkov. Kritik, ki je iz umljivih nagibov pohvalil pesnitev — podpisal se je le s šiframi — si je bil v svesti znanega gesla: Namen posvečuje sredstva. Ko bi bil avtor obelodanil svojo reč pravočasno, bi bil našel gotovo spodobni odziv, danes pa, žal, čitateljsko pokoljenje tega umotvora že povečuje plodnost domače prsti. Epos je pisan „Enim morda na zabavo, drugim morda v premišljavo“. Prvi so nedorasle institutke, ki jih še štíti c. kr. zvitorepec §, seveda če bodo razumele čudno vseslovansko narečje; drugi bodo postarni filologi. Tertium non datur, non datur. Res, epos ne spada med lepo slovstvo, kvečemu v vzgojeslovje predpotopne šole. Kakor da smo butoglavni šolarčki, nas pesnik duši s kilometrskim popisovanjem Carigrada in pri-

veskov. Poleg vsega tega moram priznati, da me je po končanem štivu obšlo prijetno čustvo: ali vpliva tajinstveni „od“ pisateljve dobre volje ali je to zaslužen počitek po naporu?

Pred slednjim spevom stoji kot preludij lirski partija, večinoma gibčna v ritmu in semtertje vznešena, po navadi pa nabasana z dolgoveznimi moralnimi nauki, ki vam trepanirajo čepinjo pri polni zavesti; ostali večji narodi nazivajo take reči „žage“. Mestoma se spotaknete ob banalne izreke, ob katerih se spomnite, da je Platen iznašel izraz: bodenlose Platitüden. Najbolj zanimiv je brčkone tolovajski napad na Livek, le da stoje motivacije ko svetopisemski malik na slabih lončenih nogah.

Glede jezikovnih novotarij je jasno, da s hvalo sprejememo, kar je pristnega, slikovitega; toda pri nepotrebnih navlaci samovoljnih tvorb in številnih izposojenk — bonsoir! Prečesto smo siljeni misliti na Koseskega udrihbo ali Valjavčevo cvilbo in krulbo; razumevanje otežkočuje latinska raba veznika in-in, trije medsebojno odvisni genetivi zapored so neizbrisen stilistični madež; potem mrgoli po Livškem jezeru vse preveč „vši“-participov itd. Prekoračenje (enjambement) sicer ni nedopustno, takisto nastopa tu pri sorodnih vokalih čisto po španskem receptu siniceza, vendar ne dosledno. Večina teh pojavov, kakor tudi mašila, gredo na rovaš osmerca, ki je težko izvedljiv v jezikih s prevesno dolgimi besedami. Melodiki stila na silen kvar je kopičenje enklitik, zlasti proti koncu, na pr.: Bil zbežal bi, ko bi ga ne | Bil prijel za uzdo naglo. Redkejši so taki-le polnokrvni verzi:

Čuk neumni! Na visoki
Drog obešen, boš glasove
Kakor sraka v zrak zaganjal,
Pa z nogama svet pozdravljaj.

Toda dovolj! Nerad sem zapisal te misli, saj mi je vsak dan pričakovati, da mi kdo zaluč v lice ono strašno besedo, ki je padla pred davnim časom v deveti deželi na mladega ocenjevalca, ker je slučajno pred smrtjo starejšega poeta nekoliko strožje razložil svoje mnenje. Edina želja mi je na srcu, da avtor, vse časti vreden gospod in [baje] velezaslužen šolnik, ne prebere te algarade, pač pa da jo upoštevaajo mlade sile, ki odlašajo svoje umetnine na prezrelo dobo, ko bo ognjenik že ugasnil.

Ant. Debeljak.

Guy de Maupassant, Lepi striček. Bel-ami. Prevel Oton Župančič. Ljubljana 1912. Narodna založba. 8°. 526 str. Broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 30 v več.

Ko je izhajal „Lepi striček“ v listku „Slovenskega Naroda“, je našel mnogo zvestih čitateljev, ki so vsakokrat radovedno čakali nadaljevanja; kajti čudovita življenska zgodba Georgesa Duroyja, prepletena z raznimi pikantnimi dogodljaji, je pripovedovana s tako živimi barvami, kakor pač to razume mojster francoske novele, Guy de Maupassant. Naši moralisti so se zgražali nad takimi velikomestnimi škandali, rdečica jih je zalila, ko so našli lepo Madaleno v kritičnem položaju z ministrom Laroche-Mathieujem in niti zapazili niso žgoče satire, namenjene propali aristokraciji. — Župančičev prevod lahko štejemo med najboljše, ki smo jih dobili v zadnjih letih.

J. Poljanec.

Abditus, Socialni problemi. Esecji. V Ljubljani 1912. Založil L. Schwentner. V. 8°, 234 str. Cena broš. 3 K 60 v, vez. 4 K 60 v.

Znani socialistični pisatelj Abditus, ki se je poskušal tudi na polju beletrije, nam je podal petnajst esejev o perečem socialnem vprašanju. Knjigo je razdelil v

dva dela: 1. Kultura in socializem. 2. Problemi. — Socialno vprašanje ni le delavsko vprašanje, njegov pojem je mnogo širši: silni razmah kapitalizma ni zaslužnil le delavca, on proletarizira tudi srednje sloje — malega obrtnika, kmeta in uradnika. Tudi takoimenovano žensko vprašanje je del socialnega. Gre pa zdaj za to, ali je mogoče te nezdrave razmere sanirati potom reform ali potom popolnega prevrata današnjega družabnega reda, kakor ga zahteva socializem in njegova zastopnica socialnodemokratska stranka. Vladajoča teorija socializma je marksizem, ki mu ni socializem zahteva, ki bi izvirala iz kakega abstraktnega ideala pravičnosti in enakosti, ampak nujna posledica razvoja produkcijskih razmer (historični materializem). Ta teorija vlada še danes, čeprav so razni učenjaki in socialisti sami dokazali nepravilnost Marxovih izvajanj. Abditus je socialist, ne zamuja pa tudi „socialne politike“ in je zadovoljen za enkrat tudi s postopnimi reformami, združništvom, s podžavljenjem raznih produkcij itd., torej tudi nekaj „katedrski socialist“ ali vsaj Bernsteinovski revizionist.

Prvi esej deli Slovence na tri „kulturne smeri“: na konservativno, na meščansko in na „moderno“; v zadnji je zbrana prav pisana družba: Masarykovski realisti, socialni demokrati in menda tudi rajniki krščanski socialci z dr. Jan. Ev. Krekom na čelu. Pravilne so misli o kulturnem zblizanju južnih Slovanov in o smešnosti zahteve, da naj zataji kak narod svoj jezik in svoje posebnosti radi tesnejše združitve z drugim. — Drugi esej podčrtava, naslanjajoč se na Lončarjeve spise, pomen Levstika kot kulturnega in političnega delavca za časa narodne romantike, ki ni imela nobenega globljega filozofskega temelja. Njeno nejasno ideologijo je neusmiljeno podrli Mahnič, ki je prinesel, pravi avtor, misel na vkupno ljudstvo, kál bodočega demokratizma. Mogoče. Da bi pa bil dogmatični katolicizem posebno demokratičen, bi si ne upal trditi. Katoliška cerkev živi še od svojega postanka od „zdravih, a ne častnih“ kompromisov. S fino ironijo riše sanjarstvo tedanjega pravoslavno-panslavističnega rusofilstva. — Tretji esej govori o zastopnikih modernega socializma, omenja razne utopiste, nas seznanja z Marxom in Engelsom, ki sta dala socialističnim idejam trden filozofski temelj ter z Bernsteinovo revizijo marksizma. — Četrty esej je posvečen Marxu, njegovemu delavnemu življenju in njegovi teoriji; končo priznava, da se „marksistični socializem nahaja v krizi“. — V petem eseju govori pisatelj „o socializmu posameznika“. Potreben je ne le družabni, ampak tudi notranji preobrat posameznika, etični moment socializma je še zelo zanemarjen; upravičeno poudarja veliki pomen krščanstva za človeštvo. Slovenci potrebujemo slovenski socializem, ki bo nam prikladen in uporabljiv. — Šesti esej govori o raznih vprašanjih, do katerih je socializem moral zavzeti svoje stališče, o strojih, osemurnem delavniku, agrarnem in alkoholnem vprašanju, antisemitizmu, delavskemu varstvu, pomenu strokovnih organizacij, verskem vprašanju, strankarski taktiki, — kako se je o vseh točkah izrazila nemška socialna demokracija; dalje podaja pregled politične in strokovne organizacije delavstva po vsem svetu in govori o pomenu združništva za delavstvo; članek končuje z delavskimi pogodbami. Velikansko je socialistično gibanje, ki naj preobrazi sedanjo družbo v boljšo. — Sedmi esej — „Kaj je torej s socializmom“ — nas pouči, da moderni socializem zavrača izrek Proudhona „lastnina je tatvina“. „Temeljno načelo socializma je, da se omeji in odpravi zloraba produkcijske svobode, zloraba zasebne lastnine produkcijskega, trgovskega, finančnega kapitala.“ Država naj postane lastnica velikega dela produkcijskega kapitala: železnic, rudokopov, velikih tehničnih obratov, špekulativnih veleposestev; urediti mora eksport in import

blaga, vpeljati socialno zavarovanje, omogočiti pravične delavne pogodbe, skrbeti je treba za slabega. Tako bi se pripravljala pot harmonični družbi. Družabna enakost pa je v tem, da si vsak lahko svojim talentom primerno pridobi toliko, kolikor potrebuje. Družina je potrebna; ideja svobodne ljubezni se je rodila iz objestnosti kapitalizma. Slovenci smo, pravi avtor, proletarski narod, socializma se ne bomo ognili, le z njegovo mislijo rešimo svojo narodno-socialno krizo. — Osmi esej govori o kulturnem boju, izjavlja se odločno proti proticerkveni in protiverski propagandi „Svobodne misli“ in sploh proti vsakemu protiklerikalnemu boju. Prvo mu je, da si izboljša delavec svoje gmotne stanje, čemu ga mučiti še z verskimi dvomi? V tej točki smo seveda drugačnih misli. Če se kdo bori proti cerkvi in če ni in ne more biti pravoveren katoličan, še zategadelj ni ateist, materialist ali bogve kaj. O tem nam priča prof. T. G. Masaryk, ki vedno in vedno poudarja pomen religije za človeka in obžaluje današnji verski indiferentizem, pa je med prvimi bojevniki v „kulturnem boju“.

Drugi oddelek knjige, „Problemi“, obsega sedem krajših esejev. Prvi govori o „mladih“, menda o tistih, ki so izdajali tednik „Našo Dobo“, drugi o političnem porazu nemške socialne demokracije l. 1907. Tretji esej se obrača do slovenskega dijaštva, mu priporoča študiranje „socializma“ in naj gre na drobno delo med ljudstvo. Četrty esej skuša rešiti problem našega malega kmeta. Pri nas je agrarna kriza, pravi avtor, to pa radi tega, ker vsak naš človek hoče imeti čimveč zemlje, a je ne more dobiti. Ta kriza bo rodila novo gibanje, ki se bo moralo dotekniti tudi lastninskega vprašanja. — Spretno in dobro pisani so članki, ki se pečajo z ženskim vprašanjem in emancipacijo, čeravno bi oporekal avtorjevi trditvi, da je „pedsodek, da so gotove poklice zmožni opravljati le moški“ (209). Ženska je telesno in duševno slabejša od moškega in pri izbiri poklica je treba varovati njeno zdravje; sicer pa vsi ženski poklici ubijajo žensko in vso raso. — Zanimiv je šesti esej, „Vagabundi in ničvredneži“, ki govori o zanemarjeni mladini, posledici bede delavskih slojev. — Sedmi esej, „Fragment o verstvu“, se peča z današnjo versko krizo, ki se kaže v popolni verski brezbržnosti, oziroma v surovem materializmu prav tako liberalnega meščana kakor socialnodemokratskega delavca. Vendar se slišijo vedno bolj pogosto glasovi, da je poleg znanosti in filozofije človeku potrebna tudi religija, ki odgovarja na vprašanja o zmislu in smotru življenja: odkod? kam? čemu? Jasne slike o pisateljevem svetovnem naziranju in njegovem krščanstvu pa iz tega „Fragmenta“ ne dobimo. — Knjiga zasluži s svojo raznovrstno, deloma aktualno vsebino, da jo čita naše izobraženo občinstvo.

Dr. Vinko Zupan.

Ferd. Seidl, Mehanika duševnega delovanja. Poljudno-znanstvena študija. Ponatis iz „Vede“. Gorica 1912. „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. Leks. 80. 41 str. Cena 70 v.

Zanimiva študija nas seznanja z nepričakovanimi uspehi modernega znanstva, ki je „proučilo neizmerno zamotani, čeprav priprosto zasnovani mehanizem možganov in bistvo njih tajnostnega in veličastnega poslovanja“ (38). Seveda rešitev ni že v vseh podrobnostih definitivna; gotovo je pa, da so začrtani temeljni obrisi in da se že izvajajo dejansko in uspešno posledice. „Če se je znanstvu posrečilo v zadnjih desetletjih najti kraj, kjer se porodi misel, in kraj, kjer se misel preobrazi v besedo, moramo priznati, da so to veličastni uspehi. Z njimi je za vedno odpravljen nazor, da so »srce in obisti« sedež človeškega duha; takisto je ustavljeno večstoletno iskanje »sedeža duše« v možganih, to je točke, kjer baje stopa transcen-

dentna duševna »misleča snov« v stik s snovjo možganov . . . z njimi je skončana doba izključno spekulativne psihologije . . . in ustanovljena je nova fiziološka psihologija . . . ki prinaša povsem nove nazore v vzgojo, moralo, logiko, pravoslovje, zdravljenje umobolnih itd. in sploh v umevanje bistva človeškega ter isto spravlja v sklad z veliko, plodovito idejo o razvoju. S ponosom se zavedamo teh uspehov, ki oznanjajo zmago osvobojenega, napredujočega duha človeškega* (38).

Da so taki moderni nazori naleteli na oster odpor naših »znanstvenikov«, je moral izkusiti g. pisatelj v polni meri že prej, ko je zagledala študija beli dan. In vendar nam je jasno pokazal tesno zvezo med možgani in duševnimi pojavi na podlagi dejstev, in kako se je problem o zvezi med snovjo in duševnostjo, med telesom in duhom začel bližati pravilnemu reševanju, »ne da bi se bilo treba opirati na kakršnokoli metafiziko«. Možgani so torišče govorenja, vseh čutil, sedež spomina, mišljenja in domišljije. S pesniškimi besedami zaključuje pisatelj svoje duhovito razmišljanje: »To pa, kar so možgani ustvarili, dokler je življenje valovalo v njih, dobrega in koristnega, bodisi v najtesnejšem krogu družine, prijateljev in znancev, bodisi v širšem ali celo najširšem javnem delovanju na socialnem, znanstvenem ali umetniškem polju — to ne umrje, nego živi dalje, prehaja (četudi neopaženo) od ust do ust, od roda do roda, izpodbujajo in krepi, množi veselje, lajša gorje, plodi in plemeniti najvišji smoter človeškega stremljenja, to je kulturno napredovanje — izkratka: vse, kar so živi možgani ustvarili dobrega, živi blaženo večno življenje!«

J. Š.

Božena Němcová, Češke pravljice. I. zvezek. Slovenski mladini priredil Janko Osojnik. V Mariboru 1. 12. Založil Mariborski Sokol. V. 8°. 80 str. Cena 1 K.

Narodni duh, ki preveva svetovnoznano »Babico«, diha tudi iz pravljic Bož. Němcove. Njih vsebina seveda ni povsem duševna last pisateljice: več motivov je znanih tudi našim pravljicam, nekatere so le varijante indogermanskih pravljic sploh. Izmed šestero priobčenih pravljic je večina nekaj pravljicni potpuri; enočno zaokrožena in dobro uspeša je pravljica »O labodu«. Etično jedro pravljic je zavito v preprosto, živahno pripovedovanje, ki pa večkrat ne dosega otroškonaivnega tona pravljic Milčinskega. — Naša ljudskošolska mladina bo marljivemu prireditelju za nov dar prav hvaležna. Zbirka je izšla kot 7. zvezek knjižnice »Mariborskega Sokola«, ki je poklonil slovenski mladini že mnogo zabavnega in poučnega berila. A. L.

Slovstveni zapiski.

Kette in Aškerc. V »Ljublj. Zvonu« I. 1900. (str. 508—511) je izšel članek Otona Župančiča »Misli o Kettejevih poezijah«. Tu čitam: »Kette je eden glavnih reformatorjev naše lirike. Razširil je ozke meje, ki jih je postavil eterski Gregorčič naši poeziji. Le plaho, s prsti se je dotikala muza Gregorčičevega življenja; Gregorčič je idealist in eklektik do skrajnosti; njegov krasni pesniški jezik je skoro breztelesen; on rabi samo izbrane besede, vsak krepkejši izraz je tej mehki pesniški duši profan. In bati se je bilo, da naš pesniški jezik, rabljen od nespretnih epigonov, sčasoma popolnoma ne obledi in ne izgubi vse življenjske sile. Tu je nastopil krepki Aškerc s svojim krepkim, svežim jezikom, jezikom realista, epika: ker podaje pesniku snov vse življenje, mora črpati tudi jezik svojo silo iz vsega

obilnega besednega zaklada, ki si ga je ustvaril narod. Kar je storil Aškerc v epiki, to je storil Kette s „poezijami“ v liriki“. . . Reformator slovenske lirike, Kette in reformator slovenske epike, Aškerc, ki sta izredno razširila snovno in oblikovno obzorje slovenske poezije, sta tudi osebno simpatizirala drug za drugega. V vseh pismih, ki jih je naslovil Aškerc name od l. 1897. dalje, in v katerih je govoril o mlajših naših poetih, je omenjal Ketteja s posebnim spoštovanjem. Čeprav pa se je preselil Aškerc že meseca julija 1898 v Ljubljano ter je Kette živel tukaj še do 1. oktobra istega leta, se pesnika osebno nista spoznala, dokler ju nisem seznanil jaz dober teden pred Kettejevo smrtjo.

Kette je še v Ljubljani mislil na vojaško službo ter se je nekaj tednov z mojim bratom Karlom pripravljaj na prostovoljski izpit. Kmalu pa sta opustila to misel, ker sta trdno upala, da ju pri naboru ne potrdijo. A ta up je bil Ketteju usoden in smrtonosen. Bil je namreč l. 1897. potrjen za vojaka in ker ni imel niti prostovoljskega izpita niti mature, je moral kot navaden infanterist za tri leta med vojake. Že 1. aprila 1898. so morali težkobolnega Ketteja iz armade kot „invalidnega, za orožje nesposobnega“ odpustiti. Smrti neubežno zapisani Kette se je pripeljal iz Trsta, kjer je bil preležal daljšo dobo v garnizijski bolnici, v Ljubljano ter se zatekel k svojemu prijatelju Murnu-Aleksandrovu, na svoje bivše študentovsko stanovanje v stari cukrarni na Poljanskem nasipu.

Genijalni Kette je bil plah, izredno nežnočuten in vzlic svoji bradi deklško sramežljiv mladenič. Zla usoda ga je preganjala vse življenje. Mati mu je umrla, ko je še bil otrok in izgubil je očeta l. 1896., ko bi ga bil najbolj potreboval. V VI. šoli ljubljanske gimnazije je napisal v stihih satiro na knezoškofa Missijo, ovadil ga je tovariš in Kette je dobil „karcer“. Ker ni mogel plačati šolnine, je moral sredi II. tečaja l. 1895. ostaviti zavod. Premožni njegov stric bi ga bil lahko podpiral, a ker Kette ni mogel obljubiti, da se posveti duhovniškemu poklicu, ga je zapustil tudi stric na cedilu. Da bi se preživel, se je Kette počel ubijati z instrukcijami ter je obenem študiral privatno in pesnil.

Kette je nameraval postati, kakor njegov oče, učitelj, ter se je vpisal na ljubljansko učiteljsko. Ondi pa je vzdržal le malo časa. Godilo se mu je takrat zelo slabo. V času, ko je moral ostaviti gimnazijo, je stanoval Kette v Franzotovi hiši, ki je že izginila ter je stala koncem Radeckega ceste in spočetka današnjega trga Tabor. Prihajal je takrat prav pogosto, skoraj vsak večer, k mojima mlajšima bratoma na Martinovo cesto. Z najmlajšim mojim bratom je igral pri nas četveročno na klavirju. Dasi se mu je že na obrazu čitalo, kako bedno živi, je tenkočutni in sramežljivi Kette odklanjal vsako ponudbo, in moja mati ga je morala vselej z rahlo silo priganjati, da je zavžil vsaj kakšno malenkost. Včasih si je izposodil tudi kakšno knjigo iz knjižnice mojega očeta, a je vselej vsako knjigo tudi vrnil. Le enkrat izposojene knjige ni mogel vrniti. Moja mati se še danes spominja, kako potr in v mučni zadregi je bil Kette, ker mu jo je neki njegov malovestni prijatelj skrivaj prodal. Takrat je tožil Kette, da ga dotičnik sploh izrablja in prodaja tudi njegove knjige, čeprav jih skriva pred njim. Seveda je imel Kette tudi s takimi „prijatelji“ pohlevno potrpljenje, in njegovo golobje srce je moglo odpustiti vse.

Tudi Josip Murn, Ivan Škrjanec, Ivan Cankar, Ivan Štefè i. dr. so bili skoro vsakdanji gostje mojih bratov ter so imeli literaren klub. Ta klub se je sešel parkrat tudi v stanovanju moje matere. Čitali so glasno svoje pesmi in novele ter jih kritikovali. Jaz sem bil v tisti dobi že na dunajskem vseučilišču ter se teh sestankov nisem udeleževal. Kadar pa sem se vrnil v domovino, se je sukaj tudi naš pogovor večinoma okoli literature.

Kako se je Kette seznanil z Ivanom Resmanom, mi ni znano. Vem pa, da sta Resman in njegova soproga tudi Ketteja, takrat že znanega mladega pesnika, podpirala ter ga l. 1896. spravila celó v Novo mesto. Tam je Kette dovršil gimnazijske nauke ter napravil tudi maturo. V Novem mestu se je Kette ves razživel; postal je vesel in podjeten fant ter se je tudi telesno jako okrepil. Na mojo željo je posevil parkrat mojo nevesto in njeno rodbino. Toda Kette sam je imel nesrečo tudi v ljubezni, ker ni našel odziva. Godilo se mu je torej kakor že Prešernu in kasneje Aleksandrovu-Murnu. No, Kette je bil zdrava, krepka natura, ki ga je nesrečna ljubezen pač bolela, nikakor pa ne navdajala z obupom. S humorom je znal resignirati in skoro brez odpora se je udajal ukazom svoje usode. Le tako je bilo možno, da je šel Kette po maturi k vojakom kar za tri leta. Ne dvomim kar nič, da je skrbel zanj vsaj Ivan Resman, a ker osamljen, tudi brez uspeha. Naši vplivni literati in politiki bi bili mogli s pravočasnim posredovanjem doseči vsaj toliko, da bi bil mogel Kette služiti v Ljubljani. Boječji, apatični fatalist Kette pa je bil v praktičnih vprašanjih nepomagljiv ter si ševeda ni znal pomagati. Resniran se je torej udal zopet usodi. Brez denarnih sredstev in brez vsake moralne zaslombe je moral postati rekrut, in plahi Kette je odšel med najsurovejšo družbo! Tako je moral iti Kette služiti v Trst v staro, inficirano vojašnico in pod docela tuje podnebe. Telesno šibki Kette ni mogel dolgo prenašati tistih, za vsakogar zelo mučnih mesecev rekrutnega vežbanja, dolgotrajnega marširanja in plezanja po hribih „mit Sack und Pack“. Vojaško vežbanje je še v moji dobi obstojalo večinoma iz teptanja tal, beganja, metanja z vsem životom po tleh in tekanja navzgor in navzdol. Ta modri vežbeni sistem je danes že dokaj reformiran. Na neki taki vaji pa se je Kette prehladil in pregnal. Začel je bruhati kri, ležal je brez primerne hrane in oskrbe v garnizijski bolnici, dokler niso nad njim sloviti vojaški zdravniki obupali ter ga poslali zopet med civiliste — umirat.

Žal, da nisem niti slutil, kako se mu godi. Sredi aprila pa mi je prišel Murn-Aleksandrov povedat, da so Ketteju dnevi že šteti. Naletel me je k sreči baš še med hišnimi vrati na Bleiweisovi cesti št. 7., kjer sem stanoval, ko sem odhajal s svojo soprogo na popoldanski izprehod. Murn mi je ves prepaden pripovedal, da bi bilo treba poskrbeti tudi za Kettejevo hrano, ker gospodinjinja sredstva ne dovoljujejo bolniku nikakršnih priboljškov. Bil sem presenečen in takoj sem poiskal Aškerca, da greva skupaj h Ketteju. Aškerca je moje obvestilo silno potrlo in nemudoma se je odpravil z mano. Tako sva lezla po s'opnicah visoko kvišku pod streho odurne stare cukrarne; morala sva preko vsega poslopja, po raznih hodnikih, gor in dol, dokler nisva stala kočno v zelo ponižni študentovski sobi z malimi četverkotnimi okni. Sprejela je naju gospodinja sama, ker je bil Murn odsoten. In tu šele, na postelji v mrtvaškem znoju ležečemu Ketteju sem predstavil Aškerca. V uvodu Kettejevih „Poezij“ je Aškerca ta prvi svoj sestanek s Kettejem popisal takole: „Na smrtni postelji njegovi sem ga videl prvokrat. Šla sva ga obiskat z g. Govékarjem. Ko sem ga zagledal, spoznal sem takoj, da ne vstane več s postelje, na katero ga je bila položila bolezen. Človek Kette je bil izgubljen — kaj bo s pesnikom Kettejem? Šinilo mi je v glavo, da bi bilo vendar dobro, ko bi sam povedal, kaj se naj zgodi z njegovimi pešmimi. In pregovorila sva ga, da je vso svojo književno last — druge ni imel! — prodal založniku, g. Schwentnerju. V svoji oporoki pa je postavil za svojega dediča „Podporno društvo za slovenske velikošolce na Dunaju...“

Žal sem nemudoma alarmiral ljubljansko javnost v „Slovenskem Narodu“ ter jo opozoril na bednega pesnika. Začela se je tudi takoj denarna zbirka, in narodne

dame so nosile in pošiljale Ketteju jestvin in pijač. Toda bilo je že prepozno! Ketteju so bili vsi tisti darovi v zadnjih njegovih dneh le dokaz, da narod misli nanj, užiti pa ni mogel ničesar več. Aškerc je bil priča njegovega poslednjega izdiha.

„Dopoldne 26. aprila“ — je pisal Aškerc v omenjenem predgovoru — „sem bil zopet šel k njemu pogledat, ker so dijaki pravili, da mu je čimdalje slabše in da želi še videti kakega znanca. Bilo je okoli devetih. Ko vstopim v sobo, se mi še rahlo nasmehlja. Ko pa se mu približam in mi poda svojo velo in hladno roko, vidim, da ima že hipokratiško lice. Bil je bled ko zid, po čelu pa so mu stale potne srage. „Pojdimo!“ je rekel, potem pa ni govoril več. Začela se je agonija. Krepko je prijel za svečo, ki mu jo je dala v desnico njegova gospodinja. Črez kakih deset minut je izdihnil svojo mlado dušo. Zatisnil sem mu oči in šel povedat prijateljem, kaj se je zgodilo.“

Kakor je Aškerc sam povedal koncem uvoda h Kettejevim „Poezijam“, je Ketteju na smrtni postelji obljubil, da uredi njegovo književno zapuščino. To svojo obljubo je Aškerc tudi takoj izpolnil, kar je bila prav težavna naloga. Švedva leto dni po Kettejevi smrti je že izdal L. Schwentner v krasni knjigi Kettejeve zbrane pesnitve, ponatisnjene iz „Lj. Zvona“, „Nove Nade“ ter iz rokopisne ostaline. Aškerc je izpustil otroške pesmi in basni, ki jih je bil Kette objavil v „Vrtcu“ in „Angeljčku“. V predgovoru je sam izrečno pripomnil: „Te pesmice se za sedaj niso sprejele v zbirko. Če bo treba drugega natiska, sprejmejo se tačas.“ Poznavajoč hiperkritičnost Slovencev in boječ se, da škodi literarnemu ugledu Kettejevemu, je Aškerc še zapisal stavke: „Mislim, da sem zbral vse, kar je sodilo v knjigo. Nemara poreče kdo celo, da sem sprejel v to zbirko brž preveč, nego premalo pesmi. No, sodba v takih rečeh je pač čisto subjektivna.“

Gotovo je, da je Aškerc Ketteja izredno cenil ter ga je spoštoval više nego vse druge mlajše poete. Res pa tudi je, da v tem svojem predgovoru k I. izdaji Aškerc ni našel tistih gorkih tonov, v katerih je o Ketteju vsikdar govoril.¹⁾ Da pa je ta resni predgovor napisan z globokim občutkom in s stvarnostjo objektivno kritičnega urednika, ni možno tajiti.

Za plačilo svojega nesebičnega truda in svoje vestnosti je dobil Aškerc najprej kritiko v „Slovenskem Narodu“, in ko sem pošteno, kot priča in očividec Aškerčeve najboljše volje, zavrnil očitke v istem listu, nato še Literarno pismo v 9. zvezku IV. letnika „Slovenke“. Teh dveh kritik ni mogel Aškerc nikdar preboleti in pozabil jih ni do smrti.

L. 1907. je izdal L. Schwentner kar dvoje izdaj Kettejevih poezij, ilustrirano in ljudsko, in Aškerc je bil zopet obema urednik. V to izdajo je sprejel Aškerc tudi Ketteje basni in otroške pesmi ter 12, v I. izdaji še ne priobčenih pesnitev, ki sta jih bila našla z založnikom. Pa tudi svoj predgovor je Aškerc za II. izdajo izdatno razširil ter ga glede življenjepisnih podatkov obogatil. Ta razširjeni predgovor je nov dokaz, s koliko ljubeznijo in vneto se je bavil Aškerc s Kettejevimi življenjem in z delom tega komaj 23letnega, genialnega pesnika. No, tudi za to svoje ponovno delo je žel Aškerc le novo žalitev: od ljubosumnosti diktirano obžalovanje, „da ni te naloge prevzel kdo izmed vrstnikov Kettejevih, ki so ga natančno poznali...“ — Da so Aškercu taki doživljaji zagrenili mnogo ur njegovega itak mračnega življenja ter so le pomnoževali njegovo hipohondrijo, je menda docela razumljivo.

Fr. Govékar.

¹⁾ Presrčen nekrolog je priobčil Aškerc o Ketteju že v „Ljubljanskem Zvonu“ 1899, na str. 312.

Narodna knjigarna

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok** in **vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov.**

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten **papir**: kancelijski, konceptni, pismeni, ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd. ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

trgovskih knjig

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic, kupnih knjižic** in sploh vseh potrebščin te stroke.

